

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Portfolio profesního rozvoje Pavla Mimry
Portfolio of professional development Pavel Mimra

Pavel Mimra

Vedoucí práce: PhDr. Michal Zvírotský, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

2018

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Portfolio profesního rozvoje Pavla Mimry potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha;

Děkuji panu doktoru Zvírotskému za pochopení pro myšlenkové směřování mé práce a podporu v něm.

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci rozpracovávám téma nutnosti předmětů, které rozvíjejí nejen manuální návyky žáků základních a středních škol, ale i jejich volní schopnosti a zaujetí pro vlastní tvůrčí práci. Její součástí je shrnutí dějin lidské práce od pravěku po dnešek, psychologické dopady oddělení práce od nutnosti přežití, a příklad stálého rozvíjení a prohlubování řemesla v rodové linii. Také obsahuje pozorování rizik oddělení člověka od vlastní práce skrze technologický pokrok, a to nejen pozorováním změn chování žáků během mé osmileté učitelské praxe, ale i pozorováním naplňování těchto rizik v našem dospělém světě.

KLÍČOVÁ SLOVA

portfolio, profesní rozvoj, Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku, Pavel Mimra, pracovní činnosti

ABSTRACT

In my bachelor work I work out the topic of the necessity of subjects developing the manual routine of elementary and high school students as well as their volitional abilities and their concern for their own creative work. Part of my work is a summary of a human work history from prehistory until the present, of the psychological impact of the division of work from the activities needed for survival and an example of continuous development and advancement of descent crafts. It also contains an observation of the risks rising from the division of mankind from his, own work due to the technological progress. It was done both by means of observation of students' behavioural changes during my eight years practice and observation of these risks fulfillment in our adult world.

KEYWORDS

portfolio, professional development, Teacher Training in Vocational Education and Training, Pavel Mimra, hands-on activities

Obsah

1. Předmluva	7
2.1. Můj profesní životopis	10
2.2. Strukturovaný profesní životopis	12
3. Moderní doba, zánik tradičních řemesel i jejich rodového následnictví a zneužití výrobního procesu v kontextu vývoje člověka a lidstva	13
4. Seznam prostudované literatury	27
5. Kniha, která mne zásadním způsobem ovlivnila	28
6. Profesiologický rozbor učitele pracovní výchovy a jeho práce	32
7. Případová studie Základní školy Dědina	37
8. Příprava pro úvodní hodinu práce v dílně pro šestý ročník ZŠ	40
9. Závěr a zhodnocení mého studia	41
10. Seznam použité literatury	44

1. Předmluva

Na své cestě životem jsem byl doveden k tomu, jak poznáte z mého profesního životopisu, abych si postupně osvojil všechna základní stavební řemesla, k tomu ještě základy několika dalších. Také jsem v rámci těchto řemesel prošel dvěma speciálními odvětvími. Poprvé jsem se aktivně zúčastnil řemeslné práce na stavbě dědečkova domu. Ten byl stavěn svépomocí, a můj otec využil příležitosti, abych si od svých 9 do 12 let vyzkoušel vše, co taková stavba obnáší. Bylo nutno vysekat 20 centimetrů základů do písecké žuloruly, prosívat písek, míchat maltu a beton, betonovat základy, zdít, šalovat věnce, omítat, přibíjet rabicové pletivo, usazovat stropní traverzy, překlady a dveřní zárubně a mnohé další. Bylo to pro mne také krásné setkání s několika opravdovými mistry svého řemesla, například s tesařem, který celou práci na krovu, po změření obvodových zdí, udělat na zemi, a přesto jeho krov byl na centimetr přesný. To vše bylo pro mne velkou školou v mnoha ohledech. Zúčastnil jsem se dle svých sil všeho, ale skutečné osvojení řemesel mne samozřejmě ještě čekalo. Když jsem pak pracoval pro Obvodní podnik bytového hospodářství Prahy 5, pozoroval jsem například, že se v jednotlivém řemesle sdružují lidé podobných povah. Jiní byli elektrikáři, jiní instalatéři, jiní zase zedníci nebo topenaři. Viděl jsem, že čím myšlenkově náročnější a pro uživatele více ohrožující profese je, tím je v ní zaměstnáno více těch, kteří pracují zodpovědněji a také se zodpovědněji, lépe a snášenlivěji, chovají ve svém osobním životě. Tyto rozdíly byly velmi zvýrazněny také tím, že práce byla za socialismu v těchto podnicích konána, mírně řečeno, velmi pomalu, a často z důvodů lenosti či nedostatku materiálu nekvalitně a improvizovaně. Dá se říci, že s kvalitou a rychlostí práce byla spojena i kvalita člověka, který ji vykonával. Ještě výrazněji jsem tento fenomén pozoroval ve světě uměleckých řemesel, do kterého jsem aktivně nahlédl později. Viděl jsem, že se svou prací odevzdává člověk i jisté vyzářování svého nitra, které vnímá i ten, jemuž je práce určena. Ať je to jen „obyčejný“ nájemník, anebo umělec používající ke svému projevu výrobek uměleckého řemeslníka. Vždyť v každém řemesle je někdo vyhledáván více, a někdo méně, ač běžný laik, nestane-li se uživatelem jejich práce, nepoznává rozdíl.

Je ale nutno říci, že tato kvalita nemusí nutně stoupat s tím, zda je řemeslo umělecké nebo prozaické. Viděl jsem elektrikáře, který poté, co společně s uživatelem bytu vyřešili rekonstrukci instalace nejjednodušeji, co se týká zátěže bytu, ale zároveň praktičtěji a příjemněji pro onoho uživatele, zasedli spolu ke sklence vína a mluvili o celé věci asi se stejným zaujetím, jako majitel galerie se svým oblíbeným malířem hovoří o jeho dílech. Byl jsem tím druhým do party, a byl to pro mne nezapomenutelný zážitek, umocněný ještě posledním, tentokrát slavnostním občerstvením od pánovy manželky. Víím, že tento můj tehdejší parťák dělal svou práci pro dobrý pocit dobré služby druhému, a víím také, že velmi málo řešil výši své výplaty. Nezapomenu také na jednoho řidiče pražské tramvaje, který v letním vedru, v přečpaném centru sotva ubrzdil svůj vůz před únavou nepozornou a úlekem ztuhlou paní středního věku. Z jejího stresu jí vysvobodil, a celou reptající tramvaj rázem utišil, když s otcovským úsměvem a spokojeným nadsednutím řekl z otevřeného okénka: „Matičko, dyť to má šestatřicet tun“, a jeho kolega, stojící ve dvířkách řidičova prostoru s týmž úsměvem dodal: „Ale prázdný.“ Paní se na ně v té chvíli dívala bez nadsázky „jako na svatej obrázek.“

Bohužel jsem také cítil, jaký je rozdíl mezi prací vykonávanou pro tento společný dobrý pocit, a prací pro uspokojení vlastního ega. Prostřednictvím této práce se lidé snaží získat převahu nad tím, kdo je jim podřízen, anebo tím, komu je určena. Viděl jsem také často případy úmyslně špatně provedených servisních oprav, komentovaných mezi kolegy například slovy: „Až si řekne vo melouch, tak to udělám za prachy celý nový.“ Dá se také bohužel říci, že se stoupající rozhodovací funkcí stoupala i bezohlednost, chytračení a nezákonná manipulace s materiálem, čili jeho krádeže k vlastnímu obohacení.

Tehdejší atmosféra byla taková, lidé byli spíše překvapeni tím, když pro ně někdo něco udělal správně podle svých povinností, natož když pro ně udělal něco navíc. Celý tento stav byl velmi smutný a já jsem si stále více uvědomoval, jakou roli hraje v mezilidských vztazích **dar práce pro druhého**. Nakolik totiž tyto vztahy zlepšuje a prohlubuje, a nakolik je práce dokáže zničit a zasít mezi lidmi nedůvěru, **není-li darem**. Ovšem schopnost dát ji jako dar není vlastní každému samozřejmě a vždy. Je dána lidem s určitou vnitřní kvalitou. Pozorujeme-li pozorně své okolí, zjistíme, že někteří lidé mají tuto kvalitu už od dětství. Něktěm zůstává po celý život, a někdy se ještě prohlubuje, někteří ji naopak ztrácejí. Jsou i tací, kteří se s touto kvalitou nerodí, ale postupně ji získávají nebo také ne.

Tyto posuny jsou, podle mnohých, jednoduše spojeny s takzvaně dobrou nebo špatnou výchovou. Dle mého názoru to tak jednoduché není. Víme přece, že někteří lidé si svou kvalitu udrželi, nebo ji dokonce dokázali teprve získat, ačkoli byli v dětství vychováni v nevyhovujícím materiálním i sociálním prostředí, a dá se říci i kažení svými rodiči či těmi, kterým byli svěřeni. A přesto dokázali získat kvality, které naopak nezískali někteří ani tehdy, byli-li vychováni v dostatku a láskyplnosti. Je to někdy velmi podivné, a vzbuzuje dojem určité předurčenosti.

Když jsem později poměrně dlouhou dobu žil se ženou, která se zabývala esoterně-etickými terapiemi, a nutno říci že úspěšně, začal jsem přemýšlet o širokých spojitostech, které nebylo možno přehlédnout. Dospěl jsem k přesvědčení, že správný přístup k dětem je nejsmysluplnější činnost na světě. K vlastnímu překvapení jsem se ani ne do roku ocitl ve škole jako učitel dřevořezby. Došel jsem zde k tomu, že škola by měla dítěti především umožnit, aby objevilo, projevilo a přijalo za vlastní své nejlepší povahové vlastnosti. Řečeno jednoduše, aby se mohlo stát dobrým člověkem. Tím se ovšem správná výchova dostává poněkud do popředí před výuku. To ale podle mého nijak nevádí, neboť dobrý člověk je pro mne ten, kdo je přirozeně zvědavý, a zajímá se nejen o věci své a svého blízkého okolí, ale i o věci globální, zdánlivě vzdálené, které vidí v souvislostech a ví, že je třeba mít určité penzum vědomostí třeba už jen proto, aby svým životem co nejméně přispíval k ničení planety a tím cizího i svého života. O spolužití s ostatními nemluvě.

Člověk je ale slabý tvor, a k tomu aby se chtěl stát dobrým člověkem, potřebuje silnou motivaci. Je k tomu totiž třeba mnohem více síly a odvahy, než k nesprávnému jednání z pohodlnosti či dokonce k činům na úkor druhých. Vždyť zlomit někomu ruku dokáže průměrně silný jedinec ve zlomku vteřiny, ale vrátit jí zdraví stojí několikátýdenní úsilí poměrně velkého množství lidí.

Touto motivací by měl být vyšší cíl, nemateriální povahy, uvnitř člověka. Všechny materiální cíle jsou totiž v konečném důsledku pomíjivé, a nejsou tak schopny člověka k dobru motivovat. Někomu možná přijde dobro jako otřepaný a nejasný pojem, pro mne

je však dokonalým názvem stavu života, po kterém každý člověk vnitřně touží. Mě je naopak podivné, že se lidstvo ještě nikdy nepokusilo tohoto stavu skutečně dosáhnout, a stále dál se točí v uzavřené klesající spirále vzájemného násilí, které přináší pouze strach a nejistotu. Říkám-li dobro, myslím tím pojem pro všechny stejný a nikoli částečná lokální dobra vyvažovaná negativními následky, nazývanými nutné zlo. Je pro mne také nepřijatelné a poráženecké často slychané macchiavellistické tvrzení, že by to bylo krásné, ale prostě to nikdy nebude.

Může to někomu připadat zvláštní, ale tyto věci pro mne dokonale zobrazuje svět lidské práce, a mám za to, že má praxe ve školství je dokládá až nepříjemně pravdivě. Vede mne k pocitu jakéhosi vojáka v první linii, jež má do velké míry společně s rodiči zodpovědnost za to, jaký bude svět. První dvě sedmiletí života dítěte mají totiž, jak jsme se na pedagogické fakultě učili, rozhodující formující vliv na člověka jako takového a na celý jeho život. To je pro mne nejdůležitější téma, a myslím si, že je s tématem pracovní výuky spojeno možná více, než ostatní předměty. Pokud by nebyla vydělována pouze technicko-odborná část této výuky, bylo by to dle mého názoru prospěšné právě i pro předměty další. Ostatně už teď jsou používány metody manuální práce pro zklidnění a zapojení problémových žáků základních škol do výuky.

Co se týká lidské kvality, je třeba si uvědomit sestupnou tendenci, a také skutečnost, že z těchto dětí budou jednou rodiče a učitelé. A také státní činitelé, rozhodující o dalším vzdělávání. A také lingvisté neustále ustupující tlaku, kteří dovolí, aby se z jazyka stal pouhý technický a užitný kód, bez vnitřního pozitivního náboje a krásy. A také další...

Proto jsem se rozhodl směřovat svou práci tímto směrem. Právě proto, že učím na základní škole, a z úst svých kolegů vyučujících na středním stupni jsem slyšel mnoho příběhů o až odpuzujícím chování mnoha jejich žáků, a proto, že také vím, kam se „odkládají“ problémoví žáci se špatným prospěchem. Řemeslná práce, a vůbec manuální práce, je tím dále dehonestována, a lidé, kteří ji konají, stále více považováni za méně hodnotné členy společnosti. Takovýchto mínění jsem bohužel mezi dětmi základní školy svědkem stále častěji, a vede to k celkovému úpadku celé společnosti vznikem nevědomé masy a amorální „elity“. Proto je má práce tímto směrem orientována. Myslím, že je nejvyšší čas splatit dluh tomu druhu lidské činnosti, který nás dovedl až na dnešní úroveň. Její správné pochopení a uchopení nás může zachránit.

Rád se zajímám o věci, které jsou dobré a krásné, a samozřejmě bych raději psal o nich. Má práce může někomu připadat pesimistická a škarohlídká, ale jejím úkolem je popisovat problémy a rizika, a pokud možno nabízet zamyšlení nad možnostmi nápravy. Jenom tehdy, když si takové věci plně připustíme, můžeme je účinně řešit.

2.1. Můj profesní životopis

Po absolvování Základní devítileté školy v Písku v roce 1978 jsem vystudoval Střední průmyslovou školu sklářskou v Novém Boru. Zde jsem studoval obor Technolog sklářské výroby. Výuka byla pojata tak, aby se budoucí pracovník seznámil se všemi odvětvími výroby, za která by měl ve svém zaměstnání odpovídat. V předmětu Dílenská provozní cvičení jsme se tedy prakticky učili základům všech profesí souvisejících s provozem. Učili jsme se tedy všem základům všech způsobů zdobení skla, to je malování (včetně přípravy barev), ledování v kyselině, jemný lept, pískování, broušení a rytí a mechanické leštění. Krom toho jsme absolvovali mnoho exkursí po tehdejších speciálních sklářských provozech, které dnes již většinou neexistují, a kde byly ručně vyráběny výrobky dnes svěřené výhradně strojům. Také jsme absolvovali základy výroby dřevěných a kovových sklářských forem. Lití kovových forem bylo námětem mé středoškolské odborné práce. Navíc se mi podařilo prostřednictvím druhého tzv. hutního oddělení si osobně domluvit mimořádné absolvování základní hutní práce, jednoduše řečeno, dokázat nabrat sklo na píš'alu pracovním otvorem sklářské pece.

Po maturitě jsem až do vojenské základní služby pracoval ve výrobně skleněných izolačních rohoží pro povrchovou ochranu plynovodů v Jirkově u Chomutova. Tento velmi zastaralý provoz se stroji přivezenými do Československa v roce 1949 v rámci pomoci UNRA, byl však velmi problémový. Jeho potíže byly řešeny nesprávně nebo vůbec a k jejich správnému řešení nebyla v podmínkách socialismu vůle a neshledal jsem tedy nakonec možnost jak zde setrvat.

Vzhledem k nemožnosti získání jiného místa v oboru jsem nastoupil v roce 1984 v noční expedici tisku na hlavní poště v Praze, kde jsem se stal, krom mnoha jiného také opravářem vázacích strojů.

Chtěl jsem se posléze vrátit alespoň k nějakému druhu sklářské výroby, a proto jsem jednal s podnikem OZAP, který zajišťoval výrobu a montáž neonových reklam. Ve sklářské výrobě byl však plný stav, a proto jsem roku 1986 přijal místo v montážní skupině. Zde jsem absolvoval kurz vázání břemen, práce na vysutých montážních plošinách a výškových prací. Práce zde obsahovala řezání a montáže konstrukcí, kotvení nových konstrukcí do zdiva, instalaci silnoproudých přívodů, ovládacích skříní, vysokonapěťových transformátorů a vlastních reklam.

Z důvodu nutnosti získání bytu pro svou rodinu jsem byl s touto praxí v roce 1987 přijat na OPBH Prahy 5 jako elektromontér. Během tohoto zaměstnání, jsem si na SOU elektrotechnickém v Praze – Stodůlkách doplnil kvalifikaci získáním výučního listu pro obor elektromontér silnoproudých zařízení a absolvoval přezkoušení osvědčení dle tehdejší vyhlášky č. 50/78 Sb. dle § 4. V době tzv. perestrojky mi byla, vzhledem k mé pracovní flexibilitě nabídnuta funkce tzv. domovníka údržbáře, jehož náplní byla péče o obecnou údržbu obecných prostor cca čtyř set domů Prahy 5. Byla to vlastně servisní práce, která obsahovala rychlé opravy v oblastech elektroinstalací, drobných instalatérských, zámečnických, zednických, tesařských, truhlářských, sklenářských a dalších oprav. V případě nutnosti též otevírání bytů za asistence policie a rychlé dočasné opravy například vypáčených dveří po vloupání, dále dozor nad úklidem domů, při kterém jsem velmi důvěrně poznal život tehdejší smíchovské romské komunity.

Po změně společenského zřízení naší země a následné likvidaci bytových podniků jsem v roce 1991 získal zaměstnání jako údržbář elektrotechických zařízení v hlavním areálu University Karlovy v Praze. Zde jsem měl možnost, vzhledem k tehdejší zastaralosti jak instalací, tak náradí, poměrně často využít i své ostatní řemeslné zkušenosti.

Vzhledem k nevyjasněné situaci s mým bytem, zaviněné právě onou změnou zřízení a provizorními zákony, náklady s tím spojenými a obecným rychlým zdražováním, nebylo pro mne možné v tomto zaměstnání zůstat. Platové podmínky a blížící se generální rekonstrukce areálu, mne donutily hledat jiné řešení.

Objevila se pak možnost pracovat v oboru, k němuž mám díky svému dědečkovi rovněž velmi blízko, a to jsou opravy hudebních nástrojů. V roce 1993 jsem tedy nastoupil v dílně oprav strunných hudebních nástrojů a po dvou letech získal oprávnění provozovat tuto živnost ve vlastní dílně. Touto profesí jsem se zabýval i po přesídlení mimo Prahu až do roku 2006. Pro nedostatek oprav jsem se pak začal zabývat uměleckou dřevorezbu a brigádní prací ve stavebních profesích.

Vzhledem k onemocnění boreliózou a dalším změnám ve svém životě, jsem po návratu do Prahy a setkání s waldorfskou pedagogikou, začal v roce 2010 vyučovat na Základní škole Dědina, která je rozdělena na část klasickou a waldorfskou. Zde jsem na waldorfské části začal vyučovat dřevorezbu a během dvou let převzal výuku pracovních činností na klasické části. Krátkodobě jsem pracoval také jako asistent výuky na waldorfské speciální škole na Opatově, ale pro časovou neslučitelnost jsem této práci byl nucen zanechat. Na ZŠ Dědina jsem se pak na čtyři roky stal asistentem žačky s pouhým zchromením. Během tohoto pracovního nasazení, obsahujícího až 35 vyučovací hodiny týdně, jsem vystudoval tříletý seminář waldorfské pedagogiky a krom této bakalářské práce též bakalářské studium na pedagogické fakultě University Karlovy v Praze, přičemž poslední dva ročníky semináře a první dva roky bakalářského studia se vzájemně překrývaly.

V současné době stále vyučuji na ZŠ Dědina s tím, že krom svých odborných hodin asistuji ve druhé třídě waldorfské části jako pomocník pedagoga.

2.2. Strukturovaný profesní životopis

1978 – 82 – absolvování SPŠ sklářské v Novém Boru. Sklářské výrobní a dekorativní postupy teoreticky a prakticky, anorganická, organická a analytická chemie, fyzikální chemie.

1982 – do vojenské základní služby zaměstnán v n. p. Vertex Jirkov. Výroba skleněných izolačních rohoží.

1984 – 85 – Poštovní novinová služba Praha. Pozice přísunář, mechanik vázacích strojů, expedient, vazač.

1986 – n. p. OZAP Praha. Výškové práce při montážích a opravách světelných reklam. Školení a komisionální přezkoušení – obsluha a práce na výsuvném žebříku a obsluha a práce na pohyblivých pracovních plošinách, výškové práce, zdvihací zařízení a vázání břemen, technologické postupy práce na neonových zařízeních, §4 vyhlášky 50/78Sb. (práce na elektrických silnoproudých zařízeních pod dozorem)

1986 – 91 – Obvodní podnik bytového hospodářství Praha 5. Pozice elektromechanik silnoproudých rozvodných zařízení, od poloviny roku 1991 pozice Domovník – údržbář. Získáno osvědčení §6 vyhlášky 50/78Sb (samostatná práce na elektrických silnoproudých zařízeních), jako domovník – údržbář získána praxe v celém tehdejší spektru stavebních řemesel (krom elektrikáře též profese zedník, instalatér, sklenář, tesař, truhlář, zámečnick) a ve svařování elektrickým proudem.

1991 – 93 – Správa budov University Karlovy – údržba elektroinstalací.

1993 – 2006 – opravy hudebních nástrojů. Od roku 1996 jako OSVČ. Získána praxe v opravách smyčcových a drnkacích hudebních nástrojů a dřevořezbě. Teoretické vědomosti o stavbě hudebních nástrojů.

2006 – 10 – umělecká dřevořezba a brigádní práce na soukromých stavbách

od roku 2010 po současnost – Základní škola Dědina (2011 současně ZWŠ Opatov). Zpočátku pouze jako učitel dřevořezby na waldorfské části školy, od roku 2012 také učitel pracovních činností na klasické části školy, asistent a pomocník pedagoga. Absolvován tříletý seminář waldorfské pedagogiky, probíhá dokončování bakalářského studia na pedagogické fakultě university Karlovy.

3. Moderní doba, zánik tradičních řemesel i jejich rodového následnictví a zneužití výrobního procesu v kontextu vývoje člověka a lidstva

Vývoj řemesel je nejspíše možno sledovat již od dob pravěku. Vycházel z denních potřeb tehdejšího člověka. Pravěký člověk byl lovec a sběrač. S tím souvisel vývoj loveckých prostředků a potřeb pro shromažďování větších množství sbíraných plodin. Také se objevila potřeba různých předmětů domácí potřeby. Lze se domnívat, že zpočátku všechny své potřeby zajišťoval každý člověk jednotlivě pro svou osobní potřebu. Postupně však se zřejmě začaly projevovat rozdílné vlohy jednotlivých členů malých pravěkých společenství, a to ruku v ruce s prvními, dá se říci technickými, objevy.

Tyto objevy byly vyvolány potřebami k přežití tehdejšího člověka v těžkých podmínkách. Prvními „specialisty“ mohli být například ti, kteří po objevu možnosti rozdělat oheň křesáním, dokázali nejlépe hledat a rozeznat kameny vhodné pro tuto činnost, a také s nimi nejlépe zacházet. Později, když se člověk naučil oheň rozdělávat třením dvou dřev, to byl ten, kdo uměl vybrat nejvhodnější druhy dřeva, vyrobit nejučinnější třecí luk a hranatou hůlku, a také najít a připravit nejlepší přitlačný kámen či destičku. Snad během křesání došlo k objevu ostrého lomu pazourku, a při rozdělávání ohně třecím lukem k objevu možnosti vrtání kamene. Tím byly zdokonaleny hroty zbraní a umožněn vznik pevnější a účinnější kamenné sekery. A už jsou zde noví specialisté, které je teď už skutečně možno nazvat řemeslníky. Umí totiž něco, co většina ostatních umí hůře než oni anebo vůbec. Správně odhadnout vlasové pukliny v pecce pazourku a udeřit na správná místa správnou silou a správným směrem tak, aby z pecky bylo vyrobeno co nejvíce nástrojů a nebylo plýtváno vzácným materiálem. Ti druzí zase umí najít nejsprávnější kámen na sekeru, nejsprávnější dřevo na vrtání a topůrko a nejtvrďší písek jako brusivo. Tak se postupně objevují další a další techniky práce a předměty domácí potřeby. Košíky, nádoby, zemědělské nástroje a lovecké zbraně, ale také stále vypracovanější drobné nástroje jako různě škrabky, nožiky a například kostěné jehly.

Se zvyšováním mentální úrovně člověka se začala řemesla dále profilovat. Ačkoli tato profilace vedla v zásadě v celém světě k podobným výsledkům, je tento proces rozestřen po velké ploše zeměkoule v řádu několika tisíciletí. Můžeme ho sledovat v civilizacích staré Indie, Číny a Egypta, dále skrze život starého Řecka a Říma až po středoevropský středověk, jehož technická úroveň, při absenci doby rozvinutého starověku, je vlastně v mnoha oblastech jen přejímáním poznatků těchto předchůdců. Vždyť například Germáni a Slované ještě po přelomu letopočtu neznali hrncířský kruh, který byl v římské říši i jinde již dlouho naprostou samozřejmostí.

Co je tedy možno považovat za tradiční řemesla? Názory se samozřejmě velmi různí. Můžeme se ptát: „Jak dlouho trvá, než může být něco považováno za tradiční?“ Odpověď není jednoduchá a souvisí také s posuny významu pojmů v moderní době. Dříve bývalo tradiční to, co se opakovalo po staletí. To lze ilustrovat například na různých svátcích provázejících život člověka už mnoho set let, v případě velikonoce dokonce více než dva tisíce, a to ještě navíc bez předchozí „pohanské“ podoby v židovské kultuře i dalších. V dnešní době však často stačí pro „tradicionalitu“ založit sportovní podnik, jenž si udrží zájem účastníků více než pět let. Tato skutečnost je, dle mého názoru, právě ukázkou

posunu pojmu tradice a tradiční. Pojem tradice je pak zúžen na činnost, kterou konáme pro zábavu. Bude nám sice líto, že na daném místě případně skončila, ale snadno ji nahradíme stejnou činností na místě jiném.

Myslím, že v původním významu tradice šlo naprosto odlišné pojetí života a světa. Pojetí, jehož podstatou byla určitá míra obecného duchovního povědomí. Pokud toto povědomí odmítneme, stane se samozřejmě z Velikonočních svátků pouhá velikonoční veselice, a někdy i bohužel příležitost beztrestně si vybití různé úrovně osobních problémů či komplexů, nemluvě o „obchodních“ velikonocích, které začínají prakticky takřka se skončením oslav nového roku. To vše pak povzbuzuje spíše negativní stránky člověka. Duchovní povědomí lze odmítat, ale stejně jako nelze prakticky dokázat, že duchovní základ světa existuje, stejně tak nelze prokázat, že neexistuje. Pouhým odmítáním se totiž dostaneme do situace jistého anatoma, který prohlásil, že akupresurní body a dráhy, zkoumané více než tisíc let východní medicínou neexistují, neboť je nelze nalézt pitvou. Přesto i on, začne-li masírovat při nutkání ke kýchnutí bod, který se nachází uprostřed horní dásně mezi hranicí zubů a dolní částí nosu, prostě nekýchne. Pokud ovšem ve snaze dokázat opak nepočká do bodu nevratnosti procesu, nebo ho prostě nepromešká.

Jak to vše souvisí s tradičními řemesly a jejich rodovou, nebo učednickou tradicí? Tak, jako vše souvisí se vším. Osobně považuji za objektivní připustit, že to co nemohu zcela relevantně vyloučit, jsem povinen považovat v zásadě za možné. Připustím-li tedy možnost duchovní podstaty světa a toho, že původní pojetí tradice mělo hlubší význam, pak se nutně dostávám k otázce hledání smyslu bytí. Zde však narážíme na velmi podivný paradox. Pokud by smyslem bytí byla pouhá snaha „udělat si dobře“, nebyl by to dle mého názoru smysl důstojný bytosti, jenž sama o sobě prohlašuje, že je schopna a hodna nejvyšších poznání. A také je vidět, že pokud je pojem nejvyšší poznání vázán pouze na objevy v oblasti nám známé hrubé hmoty, pak se z něj vytrácí hodnoty úcty a klíčové vědomí, že nejsme majiteli planety, ale pouze její součástí. Pokud ovšem připustíme, že smysl bytí může ležet mimo hmotný okruh, pak nutně dojdeme k závěru, že tento svět je pouhou součástí dalšího vývoje. Jsme ale nadáni svobodou to ignorovat, i kdyby to byla skutečnost znamenající vlastní záhubu.

Dovolíme-li si analogii s naším životem, pak se musíme dívat na to, k jakým důsledkům docházíme převážně užívanými způsoby jednání. A zde nám tedy může jako ilustrace posloužit vývoj řemesel.

Jak jsem již uvedl, první „technická“ řešení činnosti člověka jsou velmi pevně vázána na jeho potřebu přežít. Tu zde můžeme nazvat základní či primární potřebou. V dalším průběhu vývoje se tato vazba rozvolňovala pouze velmi pomalu. Teprve tam, kde už nebylo třeba vrhnout úplně všechny síly na zajištění přežití, bylo možno rozvíjet stávající řemesla směrem k potřebám sekundárním, to je k oblastem, ke kterým získal člověk sílu díky jejich pokroku. Ten pak lidem uvolnil časový a energetický prostor pro soustředění myšlenek také jiným „nehmotným“ směrem.

Při štípání pazourku pochopil člověk, že kámen lze opracovávat. Poznal také různou tvrdost různých druhů kamene a tedy i rozdílnou vhodnost pro různé účely. Tyto poznatky později jistě zúročil ve stavitelství. Toto řemeslo, původně určené pro ochranu člověka před nepřízní počasí, podnebí, agresivními sousedy, a také pro uložení zásob a ustájení dobytka, bylo později rozvinuto i po stránce estetické, a to pro zdůraznění moci

jak lidské tak vyšší. Ruku v ruce s rozdělováním ohně přišlo poznání o různých užitných vlastnostech různých druhů dřeva, které se kromě stavitelství projevilo též při zdokonalování nástrojů. Zde byl dalším faktorem oheň sám, když byla díky němu objevena metalurgie kovů. Došlo tak ke kvalitativní změně. Nástroje se začínají specializovat. Kovář tak vytváří nejen nářadí přímého použití, ale také nástroje k snadnějšímu vytváření tohoto nářadí, k opracovávání stavitelských prvků, k usnadnění práce v rozvíjejícím se zemědělství, ale také k výrobě ozdob. Tato nářadí umožní později rozvoj dalších oblastí pro široké uplatnění estetického cítění člověka a to hlavně v hudbě, sochařství, řezbářství, malířství a šperkařství. Díky ohni vytváří člověk hliněnou keramiku a naučí se rozeznat hlinu vhodnou pro velké nádoby, malé nádoby, cihly, kachle a podobně. Ohni také vděčíme za objev krásy skla a keramických glazur. Člověk dokáže vymýšlet, zkoušet a vytvářet stále specializovanější nástroje a nářadí. Zjišťuje, že někdy je správnější použít slitinu místo jediného druhu kovu, že keramická nádoba, pokrytá glazurou, je nejen pevnější a příjemněji se používá, ale je i krásnější a lze ji zdobit kresbou.

Postupně se první řemesla nejen rozvíjí, ale i větví. V metalurgii se odděluje výroba vlastního kovu od jeho dalšího zpracování. Kromě tavičů (tzv. železníků) a kovářů se tak objevují slévači, kovolitci, kaliči, kovotepci, pasíři a platněři, puškaři, mečíři, cizeléři, raziči mincí, zlatníci a další. Při užívání dřeva se odděluje dřevorubec, od sekerníka, tesaře, truhláře, řezbáře, koláře, výrobce sudů, beček a štoudví, košíkáře, dřeváčníka, ale také výrobce hudebních nástrojů. Se zpracováváním kůže se pak rozvíjí řemesla koželuhů, kožišníků, řemenářů a ševců. Lidé pracující s hlinou se rozdělují na cihláře a hrnčíře. Objevují se jednoduché stroje, poháněné převodem vertikálního pohybu pedálu na točivý přes táhlo a vačkové kolo.

Dalším technickým posunem je pak vynález vodního kola. Nejen že prakticky vymýtí domácí mletí obilí, ale umožní vznik kovářských vodních hamrů a vodních pil a je také prvním zárodkem transmise, tedy hromadného pohonu strojů řemenovými převody. Tady se už dostáváme k počátku tovární výroby, která se stala technickou příčinou zániku nebo výrazného omezení tradičních řemesel.

Podívejme se nyní na další příčiny. Tehdy, kdy se člověku otevřela možnost alespoň částečně odpoutat své myšlení od zajištění přežití, začal se člověk zabývat nejen smyslem toho, co dělá, ale také smyslem toho, proč je vůbec na světě. Není tedy divu, že naprostá většina toho, co vytváří mimo přímé prostředky přežití, je spojena s tím co ho přesahuje. I toto je ovšem zpočátku spojeno s přežitím. Člověk uctívá vyšší moc, kterou niterně cítí proto, aby mu v přežití pomohla. Jeho myšlenky, zprvu zúžené na obživu, se pokouší požádat o pomoc vyšší síly, než je jeho fyzická. Snaží se tedy obrazy lovu na stěnách jeskyní nejen oslavit minulé úlovky, ale vytvořit v budoucnosti možnost úlovků příštích. Člověk ale sám sebe postupně kultivuje, vydobývá si svými objevy stále větší prostor pro myšlení a cítění. Začíná být schopen spojitého myšlení a tím vyvozování dalších souvislostí. Je-li, řečeno dnešními slovy, možno komunikovat s nemateriální podstatou zvířete, pak je nemateriální podstata dána všem bytostem. Z myšlenek na to, jak se vše vlastně objevilo, vzniká hierarchická představa. Od nejnižších bytostí, až po jednu nejvyšší bytost, která toto vše stvořila. Představa je zároveň krásná a lákavá, ale zároveň i děsivá svou velikostí a nadřazeností schopnostem člověka. Člověk je zároveň

přitahován, a zároveň se bojí. Proto není divu, že první umění kulturního člověka je vázáno na jeho duchovní hledání. Podobá se tak, ovšem na vyšší úrovni, onomu pravěkému lovcovi, pro něhož je lovené zvíře zároveň potřebou i božstvem.

Stejným způsobem byla, dle mého mínění, konána dříve i práce řemeslníků. Čím více se odpoutávala od nutnosti přežít, tím více byla konána nejen pro užitnost vytvářených předmětů, ale také pro jejich krásu. Tak vzniklo umění, a byl vytvořen základ pro vznik uměleckých řemesel. Ale i řemesla běžná tento přesah do jisté míry dovolovala. Švec, který žil na venkově, musil pro své okolí šít boty levné, a zároveň co nejpevnější. Avšak i přes tato pevně stanovená kritéria byl mezi lidmi více ceněn, dokázal-li, že jeho boty byly, krom užitnosti, považovány také za úhlednější než od jiných, a vědělo-li se o něm, že umí ušít i „parádní“ střevíce. Stávalo se také zvykem, že řemeslo otce přejímal syn, nebo jeden ze synů, případně „na živnost“ přiženěný tovaryš, který se buď vyučil přímo u řemeslníka obdařeného pouze dcerou, anebo se na místě objevil po vyučení jinde a při hledání uplatnění, které z nějakého důvodu nebylo možné v jeho domovské obci.

Dalo by se tedy říci, že tradičním řemeslem lze takto nazvat řemeslo, kde řemeslník vytváří ucelený výtvar, do kterého přenáší nejen um svých rukou, ale také „něco navíc“. A to své vnitřně ukotvené zkušenosti. Tyto zkušenosti dále rozvíjí, a následně předává svým pokračovatelům, kteří pak nemusí procházet celým procesem hledání těchto zkušeností. Mohlo by se zdát, že toto schéma lze v časové ose rozvíjet dále, až k dnešní hromadné výrobě. Vždyť ta je přece také výsledkem předávání zkušeností. Zde však přichází na scénu faktor, kvůli němuž byl nutný tak zdlouhavý (a přesto, dle mého, ještě stále velmi nedostatečný) úvod, a to je právě faktor smyslu bytí. Připustíme-li tedy možnost, že smysl bytí je stálý vývoj bytosti nazývané zde na této planetě člověk, vývoj neohraničený hmotou, pak vše, co na světě konáme, má pouze ilustrační význam pro vnitřní vývoj této bytosti. Je-li tomu tak, potom zde logicky musí být také viditelné řetězce příčin a následků.

Jak již bylo řečeno, odpoutáváním lidské práce od pouhého přežití vzniká přesah pro niterné vyjadřování člověka. Zároveň se také otevírá prostor lidské touhy po dokonalosti, nesevřený strachem o život. A zde se skrývá kámen úrazu. Jedním ze způsobů, jak se člověk vzdělává je observace neboli pozorování. I já jsem byl v průběhu studia s tímto termínem seznámen, ale to bylo víceméně vše. Dle mého názoru je tento způsob poznání silně nedocenen. Je sice pravdou, že například svědci nehody vypráví vyšetřovateli často pozorování, která se liší, ale většinou se skrze jejich průmět lze dobrat pravdy. Proč by totéž nemělo platit při obecné observaci dějinné i blízké? Pokud platí předpoklad hmotné existence jako školy k vyšší, pak musí platit, že je třeba se mít na čem učit. Proto je pro mne dějepis nejdůležitějším předmětem školní docházky.

Vraťme se ale k ilustraci věci na vývoji řemesel. Do hry vstupuje totiž další velmi silný faktor, a totiž lidské ego, jmenovitě jeho viditelné projevy, touha po pohodlí. Tato touha se však, jak nás učí pozorování dějin, velmi rychle stala egoistickou. Stalo se tak tím, že lidé nevybojné povahy byli ochotni v prvotní době odpoutávání se od pouhého přežití, věnovat svou inteligenci do služeb těch, které považovali za silné, a tedy za ty, kteří jim poskytnou ochranu proti „cizím silným“. Ovšem lidé, spoléhající pouze na fyzickou sílu, nebývají, jak je dlouhodobě i každodenně pozorováno, ochotni dostatečně ocenit přínos „těch slabých“ pro sebe a společnost. Považují fyzickou ochranu za to, co je

nejvýše hodno ocenění, a snadno si pak osobují právo na práci, myšlenkový potenciál a služby druhých. Za své právo také považují, hlavně ve vojenství, zneužívání objevů, nacházených druhými pro obecné obohacení života. Není pak divu, že nejlepší, a později také nejkrásnější díla svých chráněnců si osobují pro sebe, aby podtrhli glorifikaci své moci, síly a bohatství. Od dávných časů tak z jedné strany podporovali rozvoj řemesel, uměleckých řemesel a umění, na druhou stranu svými přáními velmi často vstupovali do niterné představy umělce či vynálezce nebo objevitele, kterou často necitlivě ohýbali. Jen několika lidem (např. Michelangelo Buonarotti, Leonardo da Vinci, Rafael, Peter Paul Rubens a dalším) se podalo prosadit touhu své niterné představy tak přesvědčivě, aby byla mocnými akceptována. Totéž platí i v oblasti řemesel, pouze ve větší míře. Truhlář nebo stavitel je samozřejmě vystaven daleko většímu tlaku představy objednatele, který to přece platí. Krása je tedy majetkem bohatých a mocných, obyčejný člověk ale na ni nemá právo. Nejen že si mocní dělají právo na touhy nitra druhého, ale cítí se oprávněni ničit jeho viditelné projevy v rámci válek, nazývajíce to nutným zlem.

A zde se dostáváme k jádru věci. Životopisy známých stavitelů, sochařů a malířů nám ukazují, že jestliže tvořili v sepětí se svou vnitřní potřebou po hlubším hledání lidského poslání, nebyli většinou bohatí. Také je však z těchto životopisů zřejmé, že finance viděli pouze jako prostředníka k vytvoření díla a udržení vlastních sil k tvorbě. Mnozí z nich tuto nutnost dokonce nesli nelibě. To jsou ovšem ti známí. Prohlížíme-li si výzdobu klášterů, hradů a hlavně zámků, vůbec nás většinou nenapadne, že mnohý krásný nábytek, dřevěné ostění, řezbované stropy, vykládané podlahy, kachlová kamna, nádoby a mnoho krásných, ale pro nás „pouze“ užitných věcí, vytvořili vlastně poměrně obyčejní neznámí řemeslníci z nepříliš vzdáleného okolí, o kterých dnes už nikdo nic neví. Dokonale rovný trám byl dílem sekerníka, který musel být na svou práci plně soustředěn a který dokázal tento trám vyrobit pomocí sekery, křídly a provazu. Ale on zpravidla dokázal ještě mnohem víc, například dokonale rovnou a kulatou hřídel k mlýnskému kolu. Byl za to uznáván svým okolím, a čím byl lepší, tím více vzbuzoval touhu jiného člověka dokázat totéž, ba ještě více. Bylo také vizitkou tovaryše, jestliže mohl prokázat, že se učil u dovedného mistra. Získával ale od něj nejen řemeslnou zdatnost, ale také určitý pohled na svět, podle mistrovy osobnosti. Pro své okolí vytvářel řemeslník většinou výrobky denní potřeby, kde hlavní kvalitou byla trvanlivost a užitnost, ale také se stávalo, že se snažil svých zkušeností využít pro výše zmíněnou vnitřní potřebu, například pro výzdobu i jen selského nábytku, vytvoření vánočního betlému nebo hraček pro děti. Mnohé tyto výrobky měly dosti vysokou uměleckou hodnotu, a to hlavně pro jejich prostoupení duchem vnitřní potřeby autora. Taková díla ovšem potřebují také toho, kdo je v tomto duchu dokáže přijmout. Vždyť ještě první stroje průmyslového věku nesly na sobě „nefunkční a zbytečné“ ozdobné prvky, za které byly také oceňovány.

Na tomto místě vstupuje do procesu právě ona schopnost či neschopnost vývoje člověka. Obecné pozorování nám dosti jasně ukazuje, že není-li člověk schopen hledat cíle, které přesahují hmotnou existenci, upadá do stavu, který lze charakterizovat stavem zvířecí přirozenosti nasycení, rozmnožování a bezpečí. U člověka se stává touhou po pohodlí ve všech směrech. Člověk ale není zvíře, a tak k této jeho prvoplánové touze přistupuje sobectví, jež z něj činí obsesi „mít se dobře a stále lépe“, a nikdy nemít dost. To se na úrovni spotřeby projevuje charakteristickými znaky. Mít vše co nejlevněji,

pokud možno bez práce a hned. Toto je stav, kterému zcela vyhovuje masová tovární výroba, která chrlí v obrovském množství vnitřně prázdné věci, skrze které se jedni snaží najít a zneužít slabosti druhých k vlastnímu obohacení a sami zároveň, podléhající vlastním slabostem, nechávají na sobě parazitovat jiné. Vzniká stav nenaplnitelné touhy po slasti bez práce, který vzbuzuje v lidech vnitřní zoufalství, vyjadřované stálým reptáním většiny běžného obyvatelstva, ačkoli této většině nescházejí potřeby k životu, ale je pouze oslepena touhou po nadbytku a zábavě bez práce. Je-li společnost tímto stavem komplexně prorostlá, pak v ní není místo pro jinou výjimečnost než oblast bohatství a zábavního průmyslu včetně sportů. Myslím, že se nebude se mnou dnes už nikdo přít o tom, že největší příjmy jsou v oblasti takzvaného velkého podnikání a že je mají protagonisté oblíbených zábav, byť i dosti podivných, a sportů.

Tento stav ovšem řemesla jako taková prakticky vylučuje ze světa v jejich vývojové a naučné úloze. Například ve středověké podobě je vytlačuje na zábavné přehlídky, z jejichž výtěžku mají nadšenci, jež je právě z vnitřní potřeby provozují, jen minimální zisk. Hlavní zisk zůstává pořadateli, a ve formě úlevy na daních sponzorům. Zisk řemeslníků je dále umenšován obecným finančním nastavením společnosti v oblasti různých nájmů a nákladů, které musí platit, aby jim ti, kdo o tom rozhodují, vůbec dovolili se řemeslem skromně žít. Další „povolenou“ oblastí je oblast oprav. I ta je ovšem vyhrazena lidem, kterým je líto, že se dnes vyhazují věci, aniž by to bylo skutečně třeba, a to většinou jen proto, že „vyšly z módy“, anebo prostě proto, že se lidé stydí před druhými mít zastaralou věc, která sice slouží účelu, ale neobsahuje všechny nejnovější, často nepotřebné funkce. Nehledě na plýtvání surovinami a ničení životně důležitých mechanismů naší planety, které nám, dle mého názoru, pomalu ale jistě všem utahuje oprátku na krku.

Dnešní řemeslník je ale i jiným způsobem zbavován své tvůrčí složky. Velké moderní stavby zakládají svou odlišnost pouze na různé kombinaci stejných stavebních materiálů a prvků. Jedná se většinou o beton, kov, sklo a plast. Jediným rozdílem jsou pak vnější vzhledové linie, u kterých je dle mého názoru, dnes již patrná poněkud křečovitá snaha „aby to bylo jiné, když je to vlastně stejné“. Podle jednotlivých projektů vyrobí podniky přesné díly, které je schopen montovat správně vedený nekvalifikovaný dělník. Ten už ale nepřemýšlí nad krásou či účelností toho na čem pracuje, ale práce je pro něj pouze zdroj výdělků. Tak bychom se vlastně vrátili na začátek, až na fakt, že práce zde není zdrojem přežití, ale co možná nejvyššího životního standardu, jenž se dá, vzhledem k době minulé, nazvat směle luxusem i u běžného člověka. Dokonce i u menších prací (například běžný rodinný dům) už se stalo podvědomým návykem, že se běžně pracuje pouze s materiály a řešeními, které nabízí průmyslová výroba, a tak jsou dnešní exteriéry a interiéry staveb mnohem uniformnější, než tomu bylo ještě v první polovině dvacátého století. Mohlo by se sice na tomto místě zdát, že tvůrčí prvek vkládá do staveb architekt. To je ovšem ve světle předchozích předpokladů omyl. Většina dnešních architektů nemá, na rozdíl od svých historických předchůdců, žádné řemeslné schopnosti, zkušenosti a dovednosti. Jsou tak od „svých“ děl odtrženi a vnitřně s nimi většinou nežijí už proto, že jsou pro ně zase jen funkčními zakázkami. Četl jsem několik vyjádření architektů o tom, jak je dnes těžké vytvořit něco „skutečně svého“. K tomu pak přistupuje dnes tak samozřejmá, a proto už většinou nevědomá touha „vyčnít“. Ta ovšem nemůže být směřována k vyššímu smyslu

bytí, protože po něm netouží. Pak je ale směřována ke svému okolí a není tedy tvorbou niternou, ale pouze kalkulativní, podle momentálních trendů společnosti. Jinými slovy umělcem se nestává ten, kdo hledá smysl a krásu, ale „umělcem“ se stává ten, kdo dokáže své okolí dostatečně šokovat – viz uříznutá lidská hlava na liberecké zastávce hromadné dopravy, svatý Václav na chcíplém koni v pražské pasáži, různé erotické instalace po celém světě a podobně, a navíc získat někoho vlivného který mu umožní doslova nacpat jeho „dílo“ všem ať si to přejí či nepřejí. To jim umožňuje stát se viditelnými ve společnosti, a to vlastně jen díky polemice, se kterou se od počátku počítá, o etické vhodnosti, nikoli o kvalitě „díla“. Umělecká i řemeslná svoboda ovšem zahrnuje pouze právo dílo vytvořit a nikoli vnucovat je komukoli, a proto je skutečná niterná tvořivost existenčně nejistá a nezajišťuje tak onu společenskou zajímavost zprostředkovanou kalkulací úspěchu.

Dalším faktorem ve hře je ekonomika oné hromadné tovární výroby. Ta je čím dále tím více předávána počítačově řízeným strojům, které mají za úkol, vyrobit co největší série s co nejmenšími náklady. Důsledkem toho je výroba takzvaných limitovaných edicí, například hodinek s pouzdem z meteoritu, kde zvýšený podíl rukodělné práce a použité materiály dramaticky zvyšují cenu výrobku a stávají se tak artiklem, jímž se opět snaží jednotlivci zvýraznit svou nadřazenost. Nezdá se tedy, že by byly tyto výrobky tvořeny z vnitřní potřeby. Jsou spíše servilní nabídkou výrobce, a proto se jim daří ve vybraných oborech, právě třeba v hodinářství, výrobě automobilů, oděvů, módních doplňků, počítačů a podobně. Mimo tyto segmenty výroby je práce rukou podceňována, ba dá se říci opovrhována.

Na tomto místě se můžeme vrátit ke školství. Žáci základních škol, na jedné z nich učím, pochopitelně vnímají obecný trend tohoto opovrhování prací rukou. Dávají ho velmi zřetelně a stále častěji najevo, a cítí se být v tomto postoji podporováni rozvojem počítačových a s nimi spojených komunikačních technologií. Málakterý z nich pak zažije uspokojení z dobře vykonané práce, neboť často tak dlouho setrvávají v odporu, až se jim výrobek nezdaří. To pak považují za důvod k tvrzení, že „se to nemá cenu učit“. Není žádnou novinkou, že se mladí lidé stále častěji snaží získat „běloruké“ zaměstnání, a to pokud možno prostřednictvím klávesnice počítače, a pokud ho nezískají, stráví i několik let na dávkách v nezaměstnanosti a v péči rodičů, a to i tehdy, kdy je v jejich blízkosti dostatek pracovních příležitostí, ovšem dle jejich mínění příliš nízkého řádu pro „jejich úroveň“. S tím je přímo spojen i společenský fenomén, projevující se odměňováním nikoli za objem tělesné, duševní a psychické námahy, ale za příslušnost k určité vrstvě, kde je pak výše příjmu přímo úměrná výši postavení osoby. To vede k rozdělování společnosti na elitu a „ty druhé“, což děti výrazně vnímají, a mezi „ty druhé“ nechtějí patřit. Navíc je jim zkrusován pojem svobody, která je stavěna do polohy bezuzdného chování, kdy může kdokoli cokoli na úkor kohokoli. Těžko pak učitel vysvětlí žákům podstatu tvůrčí svobody, kdy tím že něco umí, či něčemu rozumí, se stávají nezávislými, protože nejsou rukojmími těch, kteří chtějí v menší či větší míře vydělat na jejich neznalosti. Je jim totiž předkládáno, že nezávislost znamená mít dostatek peněz na to, abych s mírnou či větší nadřazeností zaplatil „těm druhým“. Stanou-li se ovšem „těmi druhými“, nemá většina z nich ze své práce radost, a to i právě proto, že práce jim většinou nabízená postrádá vnitřní tvůrčí složku, je pevně dána a stává se mechanickou.

Lidé totiž běžně pracují pouze na malé části výrobního procesu a často také pouze kontrolují, nebo jen drobně doplňují operace prováděné stroji. Stanou-li se například pracovníky technických služeb starajícími se o úklid měst, zjistí velmi brzo, že jsou bráni jako podřadní, a musí se dívat jak „ti lepší“ (byť třeba jen dělníci od linky) odhazují odpadky i jen půl metru od koše, protože na úklid tu jsou přece oni a jsou za to přece placeni. Samozřejmě v očích ostatních adekvátně společenské vrstvě, ve které se nachází. Z práce se tak vytrácí složka „daru druhému“ a potřeba vzájemného sdělování a sdílení se, prostřednictvím tvůrčí složky člověka.

Výslednicí celého procesu je postupné zvyšování pocitu méněcennosti, který pocítují nejen ti nejnižše postavení, ale i ti výše postavení vůči ještě výše postaveným. Aby byl tento pocit přehlušen, snaží se těm „úspěšnějším“ nějakým způsobem podobat. To je jim umožněno díky rozvinuté technice. Takže: „Ty máš a já taky. Sice levnější ale mám.“ Dále je možno se jim podobat ve způsobu zábavy. Děti na základní škole v čím dál větším množství sní o tom, že se stanou slavnými „youtubery“ a budou inkasovat velké peníze bez práce za vymyšlení hloupostí, které umístí na takzvané sociální sítě. Začít lze přece i na nejlevnějším počítači nebo chytrém mobilu. Také sílí přesvědčení, že se o lidstvo už brzo (určitě až dospějí) bude starat umělá inteligence a bude ho bezpracně a bezrizikově hýčkat. V tomto přesvědčení jsou podporováni novými okolnostmi, například úvahami o zavedení bezpracného finančního minima, právě z důvodu vytlačování člověka ze zaměstnání zmíněnou umělou inteligencí, nyní ve Švýcarsku, Nizozemí a Finsku. Zatím existuje, právě v oblasti řemesel, mnoho činností, které sebechytřejší stroje nemohou vykonat a nedostatek mladých řemeslníků se začal tak silně projevovat, že se tímto problémem začaly zabývat státní orgány a nakonec byla vrácena výuka pracovních činností mezi povinné předměty, ale celkově se zdá, že přednost dostává i tak cesta užitého zjednodušování a čekání na technické zázraky, které vše vyřeší. V těchto podmínkách, a pod vlivem výše uvedených skutečností, je velmi těžké pracovní činnosti smysluplně učit. Já sám jsem často vystaven dotazům „upřímných“ pubescentů ve smyslu: „Pane učiteli, jak je to nejjednodušší?“, a co se týče potřeby krásy nebo pěkného provedení tvrzení typu: „Mě to takhle stačí“. Ve své bezelstnosti ovšem přiznají, že pokud by měli vybírat mezi svým výrobkem a lépe provedeným výrobkem, vybrali by si ten „hezčí“. To je pro mne důkazem, že i v nich stále žije ona okolím přehlušovaná touha po krásě.

Už ve starých pohádkách, mýtech a později literárních dílech a divadelních hrách až po ty současné, je velmi často zobrazován člověk, který dosáhl uspokojení vysoké úrovně fyzických potřeb jako člověk vnitřně prázdný až k zoufalství, nebo pádu do psychických problémů či úchylek. Na fyzické úrovni nemá po čem toužit, a přesto touží a je buď zoufalý a skleslý, nebo „úporně veselý“ často na úkor svého okolí, když vymýšlí škodolibé a ubližující nebo sebezpoškozující aktivity k dalšímu nasycení svého vnitřního zoufalství. Tento trend lze pozorovat u školních dětí stále v nižších ročnících. Tyto děti si stále méně dovedou představit, že může nastat stav, kdy nebudou nejen peníze na nákup v supermarketu, ale ani onen supermarket, a bude nutno se o svůj život starat vlastníma rukama, při nejhorším scénáři (k němuž doufám nedojde) velmi podobně jako člověk v počátcích civilizace. Připomínám ovšem, že děti jsou v tom nevinně, neboť jsou

přirozeně zvědavé, a hrají si s tím, co jim ke hraní nabídnou dospělí. To je také, myslím, že nemá cenu si nic nalhávat, předmětem kalkulace výrobců.

Tím se dostáváme k úplně opačnému efektu. Již zde není niterná tvorba, ale kalkulovaná výroba. Ta nejdříve vytvoří prostřednictvím například filmu v dětech žádanou pozornost, aby pak donutili rodiče kupovat jim výrobky k této pozornosti náležející. Apelují přitom vždy na temnější stránku člověka, protože zde nachází širší pole působnosti. Snaží se děti fascinovat silou, tak jak jsem o tom hovořil v části o vývoji lidstva. K tomu aby se dal člověk takto ovládat obchodem je ovšem třeba udržet ho dostatečně daleko od toho, aby poznal své skutečné vnitřní potřeby. Pak by totiž nenásledoval manipulativní chtění těch, kdo se opět obohacují na jejich slabosti. K tomu je třeba vytvořit v dětech touhu po pohodlném vnějším povrchovém náhradním prožitku. Ten je jim poskytován prostřednictvím moderních technologií. Děti pak projdou tajemným strašidelným lesem v počítačové hře a ne při stezce odvahy na letním táboře.

Náhradní prožitek nevyžaduje překonávání nepohodlí a sebe sama, ale neposkytuje skutečný vnitřní prožitek, který je vždy spojen s projevem vůle, totiž prožitek vlastní schopnosti. Tento prožitek je totiž spojen s počáteční pochybností o tom, zda úkol, který si jedinec vytýčil, zvládne, a po dosažení cíle s radostí z vlastních možností. Tato radost je spojena také s určitým překvapením nad vlastní vnitřní silou. To vše je tedy spojeno s překonáváním sebe sama, nikoli vyvyšováním se nad druhé. A právě tyto prožitky jsou vlastní i skutečné niterné tvorbě, ať už umělecké nebo řemeslné. Je samozřejmé, že někdy člověk svého cíle nedosáhne. Ten, kdo ale zná sílu vnitřního prožitku, je schopen vyvinout další, vyšší vůli. Je také schopen poznat i to, že úkol, který si vytýčil, je reálné, nebo momentálně, nad jeho možnosti, a je schopen přijmout tuto skutečnost jako učební kvalitu pro svůj další vývoj.

Pokud lidé baží pouze po pohodlí, pak jejich lenost zvyšuje prvotní strach z neúspěchu na takovou míru, že se raději do úkolu vůbec nepustí, dokonce si ho ani nevytýčí. Pasivně čekají, co jim bude zvnějšku nabídnuto, a *chtějí* věřit, že je to pro ně dobré. Jsou pak schopni toto své chtění bránit, a to co jim jejich pohodlí vyvrací, odsuzují, a odmítají se zabývat sebepravdivějšími a logičtějšími argumenty těch, kdo se nechtějí bez přemýšlení odevzdat mocenským zájmům jednotlivců nebo skupin. V silové společnosti totiž tito jednotlivci nebo skupiny odnepaměti vytvářejí „pro sebe koláče, pro ty druhé drobtý“. Díky technologiím jsou tyto drobtý ovšem tak lákavé, že poskytují lidem určitou míru pocitu života podobného životu elit. Vnější projevy, prezentované ve společenských rubrikách, však hovoří o povrchovém životě ne nepodobném životu zvířat, jak už bylo zmíněno. Cílem je uspokojit své pudové a živočišné potřeby, ale ve „vyšším standardu“ než v době nutnosti přežití.

Nutno je ovšem říci, že už v pravěku byli lidé pro uspokojování svých potřeb schopni na menších územích zlikvidovat rostlinstvo a zvěř do takové míry, že bylo nutno se přestěhovat. Byla to ovšem malá území, která se byla schopna po odchodu lidí rychle regenerovat. Se zvýšeným množstvím lidí se zvyšuje schopnost bezmyšlenkovité devastace prostředí pro vidinu okamžitého pohodlí, a snižuje se schopnost prostředí, regenerovat se vlastními silami v krátké době. Pokud připustíme, že je zde vyšší schopnost než naše, měli bychom se začít bát, že tato regenerace proběhne dlouhodobě, ale bez nás.

Toto ničení podporuje právě kalkulovaná výroba. Musí totiž rychle reagovat na změny toho, co je zrovna lidem předkládáno jako móda. Vyrábí proto co nejrychleji a nejlevněji, bez ohledu na zdroje a možnosti nakládání s těmito výrobky jako s odpadem, kterým se velmi rychle stávají. Levnost výroby je hlavním kritériem i tehdy, kdy je možno například plasty vyrábět z přírodních materiálů tak, aby se po použití v přírodě rychle rozložily na přirozené živiny. Jejich výroba je ovšem dražší, a proto velmi menšinová. Tímto způsobem se snaží vyrábět plasty opět lidé více spojení vnitřním prožitkem a méně toužící po zisku. Je jim však ponechán velmi úzký sortiment. To jejich výrobu paradoxně zatlačuje na úroveň bližší výrobě řemeslné.

Výrobky určené pro delší užívání, například automobily, domácí spotřebiče či elektronika jsou často vyráběny tak, aby jejich životnost nebyla příliš dlouhá, a patří tak také do okruhu kalkulované výroby, kromě již výše zmíněných luxusních výrobků pro „ty lepší“.

Kalkulovaná výroba však nejen vyřazuje člověka z tvůrčího procesu, ale také ho činí, skrze nabídku pohodlí, stále méně samostatným, a schopným postarat se sám o sebe bez „nutných“ berliček. Dříve si například seřízení a menší opravu automobilu často dokázal majitel zajistit vlastní prací. Naproti tomu je dnes nucen dojet do odborného servisu někdy i kvůli prosté výměně žárovky reflektoru, neboť se bez speciálního nářadí k oné žárovce prostě nedostane.

Nabídka pohodlí skrze technologie jde však ještě dál, a tak se lidé pomalu stávají nevědomými osobami, závislými na „chytrých“ mobilech, navigacích, automobilech a domech, které se mohou snadno vymknout jejich kontrole, neboť řídicí systémy těchto zařízení lze skrze síťové propojení napadnout zvenčí.

Vraťme se tedy k oné niterné touze člověka. Pokud nechceme ignorovat pozorované projevy technického vývoje na lidstvo, pak si budeme nejspíše dříve či později muset přiznat, že filmová díla o společenstvích šťastných do té doby, než se setkají s rozvinutou technikou, nám skutečně něco sdělují, byť se jedná většinou o komedie. Lidé v těchto společenstvích se dnes už často vědomě snaží zůstat ve svém přirozeném prostředí. Necítí se chudí ani nešťastní, a jsou schopni přijmout svůj díl práce pro společenství, ve kterém se lidé ještě scházejí, aby spolu byli. Ne v kavárnách ani na párty, ale na návsi, stejně, jako tomu bývalo i v dřívějších dobách i u nás. Nescházejí se, aby se ukázali, a jejich setkávání není pouze pro někoho. Vytvářejí společně ovzduší radosti, které, troufám si tvrdit, nezíská osamělý člověk v sebevětším luxusu. I to je něco nehmotného co nás přesahuje. Proč by to nemohla být cesta k lepší existenci, či vyššímu způsobu bytí?

Zdá se, že si můžeme vybrat. Buďto z nás budou nemyslicí tvorové závislí doslova životně na technice, nebo budeme žít sice skromněji, ale nezávisle a s vědomím, že se dokážeme o sebe postarat do velké míry sami. Když totiž budeme sami umět to, co požadujeme po technice pro své pohodlí. Člověk doplněný technikou se nakonec může stát fyzicky nesmrtelným, ale jako android bude nejspíše vnitřně mrtvý, pokud si nezachová skutečné lidské vědomí, ale pak bude nejspíše nešťasten. Stejně jako Emilia Marty ve slavné Čapkově hře. Také ona nakonec ve svém dlouhém životě neviděla smysl, pouze únavu. Není možno připustit, že je třeba hledat něco víc než jen hmotný život?

Je možno namítnout, že jsou zde lidé, kteří pracují s entuziasmem a nadšením i v moderních oborech. Pokud tím míníme vědce, musíme se dnes už nutně zabývat

etikou zodpovědnosti za lidstvo jako takové. Věda není řemeslo a nevytváří přímá díla, ale skrze pokrok technologií je už dnes schopna lidstvo zničit obrovskou rychlostí. Co se týká zaujetí lidí, je věda záležitostí určité elity, a je svým způsobem naopak příčinou obecného stavu společnosti, který je popsán výše. Dochází zde k dalšímu paradoxu. Část vědců se snaží varovat veřejnost před nebezpečím různých druhů zneužití výsledků vědeckého bádání a je vystavena bagatelizaci a zpochybňování své vědecké erudice, a část druhá, která buď v nevědomém nadšení anebo za vidinu odměny, dává své objevy nekontrolovatelně všanc činitelům kalkulované výroby bez ohledu na možné, nebo dokonce jisté negativní dopady. Příkladem nám budiž již citovaný proces výroby z plastů, jichž se podle posledních odhadů pohybuje po světových oceánech 27.000.000 tun. To je ovšem pouze odhad z viditelných ostrovů odpadků. Nikdo si netroufá odhadovat, co je pod hladinou či na dně. Příkladem bychom našli ovšem mnohem více. Zodpovědný člověk, považující se za součást planety, by například zřejmě nespustil jadernou energetiku, dokud není opravdu vyřešen problém vyhořelého paliva. A to ještě nemluvíme o nelegálně a nebezpečně ukládaném (spíše vyhazovaném) jaderném a jedovatém odpadu a spadu, o jedovatých látkách masově používaných v zemědělství, mikročásticích plastů a mnohém dalším čím je posléze prosycena i potrava nás všech, aniž by na tom mohla něco změnit sebevětší snaha poctivých biozemědělců. V tomto směru se jeví jako zcela nezbytná výuka pěstitelských, a pokud možno také chovatelských, prací na školních pozemcích, které ovšem na mnoha školách chybí, úzce propojená s ekologickými kontexty, a to nejen místními, ale zároveň globálními.

Jestliže hovoříme o lidech pracujících s nadšením v moderních oborech, je ale nutno též připomenout, že těchto lidí pracujících v těchto oborech tvůrčím způsobem je v podstatě velmi málo. Většina je odsouzena, stejně jako dříve v manufakturní a později v tovární výrobě, k doplňkovým operacím, nebo k používání produktů těchto oborů k naprosto prozaické činnosti, jakou je například účetnictví. A co se týká vývoje lidstva, je třeba hovořit hlavně o této většině napříč všemi činnostmi člověka. Vzniká z ní totiž nevědomá, manipulovatelná masa, zcela zbavená vlastní tvůrčí vůle a vůbec myšlenky na ni. Masa, která si má i zábavu koupit a co nejrychleji si ji nechat zevšednět, aby jí mohla být předložena jiná, řečeno s Karlem Krylem: „Máte chléb a hry, mlčte“. Tato konzumní masa své svědomí uklidňuje například výrokem, jehož jsem byl sám svědkem, vyjadřujícím postoj k oné mase plastů v moři tímto způsobem: „Ono to moře nějak roznese.“ Tento výrok, paradoxně vysokoškolsky vzdělaného člověka, naprosto ignoruje skutečnost, že naopak moře svými proudy ostrovy odpadů „sehnalo“ dohromady, a že tyto proudy, životně důležité pro klima planety, jsou těmito odpady ohroženy. Troufám si tvrdit, že i jen pro pouhé přežití planety je důležité vnitřní uvědomění právě této většiny. Vždyť co tato většina nekoupí, to nikdo nevyrobí.

V lidském podvědomí však po celou dobu existence žije vědomí správnosti. Není náhodou, že toto vědomí není omezeno pouze na pohádky, kde láska, poctivost a úcta k práci své i druhých, vede ke štěstí všech. Mluvím ovšem o původních pohádkách, které měly pomoci symbolů, pomoci lidem ke správnému chápání života, a z něho pak vycházejícího jednání, nikoli o takzvané pohádkových plytkých fraškách, určených k plochému pobavení. Dalšími oblastmi jsou například reklamy na pojištění, kde nikdy nechybí spokojená rodina na zahradě pěkného domu, ačkoli společnost tento model de

facto rozbíjí, například právě tím, že lidé pro své dosažení nabídky kalkulované výroby, pracují tak dlouho, že jim na jejich děti nezbyvá čas. Jejich neuvědomělou vnitřní vmlouvou je to, že přece vydělávají na přání, někdy spíše požadavky, členů této rodiny.

Toto vědomí nutnosti hledání vnitřních nemateriálních kvalit člověka se také promítá, a v dějinách lidstva vždy promítalo, do oblastí literatury, divadelního dramatu i filmu. Za všechny bych jmenoval dílo Isaaca Asimova Pozitronový muž. V tomto románu domácí robot Andrew skrze vlastní objev schopnosti umělecké tvůrčí práce proniká k dalším aspektům lidství tak daleko, že je nakonec schopen pro lásku obětovat svou dokonalost a nesmrtelnost. Proč my, kteří již lidmi jsme, se chceme naopak stát roboty tím, že se vzdáme své tvůrčí složky? Jen pro nepohodlí, které z toho plyne?

Mohlo by se někomu zdát, že všechny uvedené věci spolu nesouvisí, nebo jen vzdáleně. Dle mého názoru spolu souvisí naopak velmi úzce. Během výuky pracovních činností na základní škole už osm let sleduji, jak se tyto principy neustále v různých formách promítají v chování dětí. Je pro mne velmi radostné, že se již mnohokrát potvrdily na problémových žácích. Podařilo-li se je zaujmout, projevílo se, že jejich svobodné nitro je schopno tvůrčího zaujetí a úžasu nad vytvořeným dílem, o kterém se domnívali, že je mimo jejich možnosti, neboť jim prostě nebylo umožněno to zkusit. Místo toho jim bylo velmi brzo nabízeno elektronické vyžití, na které si rychle zvykli pro jeho snadnost a stálou přístupnost. Přál bych vám vidět jejich obdiv kuličkové dráhy, díla jednoho z žáků školy, která dopadem kuličky na mechanický převod teprve vypustí ze zásobníku další kuličku. Je dokonce někdy možno je motivovat tak, že když rychle dokončí své zadání, mohou si s ní jít hrát. Je příjemné sledovat, jak zapomenou na svůj mobilní telefon.

Také po celou tu dobu sleduji změny chování a priorit dětí, které přichází do prvních tříd. Je to změna tak prudká, že člověk, který jí není přímo přítomen, není dle mého názoru schopen jí připustit, neboť by si musel připustit mnoho jiného. Bohužel před ní zavírají oči i mnozí, kteří jí přítomni jsou. To ale neznamena, že ji nevidí, neboť se chování těchto dětí neustále hlasitě diví. Nejsou ale schopni, možná ze strachu, připustit co znamená. Stav je takový, že žáci vyšších ročníků jsou překvapeni hrubě sprostým chováním a agresivitou některých dětí prvních a druhých tříd. Tyto děti si běžně hrají na akt zabíjení nebo mučení. Dokonce byla zaznamenána ve čtvrté třídě „slohová práce“ děvčete pro kamarádky o zabíjení spolužáků. Zůstane-li to tak, tyto děti už překvapeny nebudou, neboť se, kromě přímého násilí, už nebude možno chovat hůře. Ve výuce psychologie nám bylo řečeno, že většina je normativní. To pro mne znamená, že většinové chování se stává **běžným**, ale nevyplývá pro mne z toho, že se to rovná chování **správnému**. Jsou dnes bohužel na světě země, například některé oblasti Afghánistánu, kde se **běžně** střílí a lidé si na to svým způsobem zvykli, protože nemohou jinak, ale nelze přece toto chování přijmout jako správné.

V psychologii jsme se též učili, že ve druhém sedmiletí se má dítě učit respektování autority a tedy i řádu. Mnohým dnešním dětem ale výchova k řádu chybí. Nemají ve svých povinnostech domácí práce, ani, jak je vidět z nezájmu o věci ve školních ztrátách a nálezech, zodpovědnost za věci které užívají. Jejich manuální zručnost a základní manuální návyky jsou velmi malé, sebevědomí mají ovšem nadprůměrné. Samy se pak snaží být autoritou, na což nemají ani zralost, ani znalosti. Velmi pak klesne jejich vůle

a zájem jak o učení, tak o jakoukoli manuální práci a hlavně její dokončení. Sami sobě pak zamezí možnosti poznat radost z dobrého výsledku. Jsou-li k němu učitelem dovedeni, jsou, jak jsem již uvedl radostně překvapeny.

V praxi pracovního vyučování to znamená, že velmi roztržitě pozorují instruktáž a ukázkou, a potom pracují samostatně bez dotazů, aniž by zaznamenali, že to co dělají je prováděno o hodně jinak, než jim bylo ukázáno. Za stavu, kdy máte v dílně až dvacet pubescentů, kdy nemůžete pracovat s každým zvlášť, abyste ho udrželi v pozornosti k jeho práci, kdy víte, že za přímého dohledu by zadání dokázali a tedy nemuseli mít špatnou známku, a kdy je po učiteli požadován určitý počet známek za čtvrtletí, je smysluplná výuka těchto, podle mne velmi důležitých dovedností, takřka nemožná. To se týká materiální stránky.

Co se týká stránky duševní, setkávám se, pokud dítě zadání zaujme a soustředí se na něj, často s tím, že se během této práce začne dotazovat na věci zdánlivě nepatřičné, totiž věci života, a to někdy velmi závažné. Pokud znáte jejich rodinnou situaci, pak víte, že to jsou někdy otázky životně důležité. To vyžaduje velkou zralost a láskyplnost učitele, zvláště v situaci, kdy víte, že neodpověď je pro dítě odmítnutí, které jej ponoří ještě hlouběji do problémů, se kterými se potýká. Otázky se často týkají mezilidských vztahů ve smyslu vzájemné úcty a pomoci, respektu k druhým a podobně. Někdy ovšem také dotazy na to, proč by nějaké jejich chování měli chápat jako nesprávné. Jsou to ovšem vždy dotazy hledající. U některých kolegů jsem zaznamenal názor, že tyto rozhovory jsou předčasné vzhledem k věku žáků. Já se ale pak ptám. Jak je možné, že jsou dost velcí na to, aby absorbovali všechnu krutost, lživost a sexualitu která je jim zcela bez skrupulí vnucována, ale zároveň nejsou dost velcí na to, aby mohli získat povědomí o tom, jak se těmto věcem bránit? Bagatelizující tvrzení, že z nesprávných vzorců chování děti samy vyrostou, neobstojí. Vždyť na ně tyto vzorce neustále hledí z poutačů kin, z reklam a zpráv. Výsledkem je často fascinace zápornými postavami filmů a seriálů, jak mohu při vzájemné komunikaci při práci v dílnách slyšet. Je to skutečně prostředí, kde je možno mnohé pozorovat jinak, než při běžné výuce.

Vše na světě lze použít správně a nesprávně. Myslím, že se shodneme na tom, že například správné použití nože je krájení chleba a nesprávné je použití proti druhému člověku. Totéž se dá dnes říci o mnohých věcech začínajících tvůrčím entuziasmem, ale zabloudivších do nezodpovědné fascinované hravosti. Pokud například bude umělá inteligence skutečně inteligentní v lidském slova smyslu, velmi brzo objeví, že daleko rychleji myslí a má nesrovnatelně větší kapacitu vědomostí. Brzy tak nebude mít důvod považovat nás za něco více než přežitý vývojový stupeň. Tím spíše, čím se naopak lidské dovednosti a vědomosti z pohodlnosti sníží nebo zcela vymizí.

A tak zde znovu nastává otázka fyzické a duševní, potažmo duchovní práce. Verš bible: „V potu tváře chléb svůj dobýváti budeš“ pro mne nezní jako výhrůžka dřiny. Nehovoří nijak o tom, kolik má být onoho potu a já považuji určitou výši správně použitého technického pokroku za správnou pro rozvázání sil člověka k vyššímu niternému hledání. Tato věta mi zní spíše jako rozumný návod jak zůstat skutečně člověkem. Ponechat si rozumný objem fyzické a tvůrčí práce. Zůstat skutečně vnějšně i vnitřně skutečně nezávislou bytostí, nepodléhající z pohodlnosti a strachu výhrůžkám a manipulaci. Jen člověk nejistý si vlastními schopnostmi nechává svůj život naivně

v rukou druhých. K tomuto uvědomění by podle mého názoru měla výuka pracovních činností záměrně směřovat. Pak teprve bude úplná. Pokud lidé zcela přestanou pracovat, a to nejen pro vnitřní potřebu krásy a radosti, ale vůbec, bude to zánik nejen řemesel, ale i jejich. Naopak práce, spojená s vnitřním hledáním, může člověku otevřít dnes jen tušené, ovšem netechnologické, světy vlastního vývoje.

Na závěr bych rád uvedl dvě věci. První z nich je to, že jak už jsem napsal výše, považuji observaci, čili pozorování, za velmi podceňovaný způsob poznávání světa. Je smutné, jak často je možno pozorovat nevěli k tomuto způsobu, hlavně tehdy, kdy by přijetí pozorovaného přinášelo nutnost hlubokých změn, jdoucích ale proti mocenským a finančním zájmům elit, nebo vyžadujících hlubokou sebereflexi a změnu jednotlivce. Zajisté je možno říci, že pozorování předchází každé pozdější vědecké dokazování. Problém je ale jinde. Některé vzorce lidského chování se takřka nemění, a jejich výstupy jsou snadno viditelné v dějinách lidstva. Přesto se často argumentuje právě nutností vědeckého doložení, které ale většinou přichází pozdě, nebo nakonec prostě není akceptováno. Dokáže-li někdy nějaký vědec, tak důrazně aby byl přijat, že počítače skutečně škodí, běžný člověk, uvyklý počítačům, nad tím mávne rukou. Pokud totiž nedojde ke kultivaci člověka ke skutečně společnému dobrému jednání, zůstávají jeho vnitřní pohnutky, například k zabíjení, stále stejné. Mění se pouze prostředky, a to velmi zásadně. Už jen v oblasti osobních zbraní je obrovský rozdíl mezi pěstním klínem či holí a automatickou puškou, jejíž nejvyšší dnešní možnou kadenci střelby ani neznám. Bohužel dostupnost tehdejšího kvalitního pěstního klínu, nikoli prostého kamene, a této zbraně je dnes bohužel takřka srovnatelná.

Druhou věcí je, že i já se přese všechny uvedené jevy kojím nadějí, že se lidé skutečnými lidmi ještě dokážou stát, a že to nebude vykoupeno příliš mnohým utrpením. Počátkem by mohlo být například přesycení, a následně odmítání nesprávného užívání digitálních médií. Bohužel mne praxe na základní škole, kdy stále více a stále v nižších ročnících řešíme šíření násilí, sebepoškozování a sexuality skrze tyto média, k optimismu příliš nepovzbuzuje.

Pro pozorného člověka je ještě mnoho souvislostí, jež se navzájem potvrzují, a také mnoho toho, co předpokládal (či spíše věděl), že se stane, a skutečně se stalo. Pokusme se prosím zastavit trend, nechat se vléci svými nekontrolovanými žádostivostmi k vlastnímu pádu. K tomu může, dle mého názoru, výchova dětí k tvůrčí práci rozhodujícím způsobem napomoci.

4. Seznam prostudované literatury

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3. Z. Kalhous; O. Obst a kol.: Školní didaktika

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

Metodika seznamování dětí s přírodou: učebnice pro 2. a 3. ročník střední pedagogické školy, obor učitelství na mateřských školách (76-40-6) a pro potřeby učitelů v praxi na mateřských školách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Učebnice pro střední školy.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4.

DEWEY, John. *Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci*. Praha: SPN, 1990. Z dějin pedagogiky.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

MOŠNA, František. *Práce s technickými materiály pro 6.-9. ročník základních škol: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Fortuna, 1997. Praktické činnosti. ISBN 80-7168-468-6. PaedDr. Jiří Vintř: Technická praktika – Ruční zpracování dřeva a plastů

MOŠNA, František. *Praktické činnosti pro 6.-9. ročník základních škol: svět práce : učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-470-8.

FRIEDMANN, Zdeněk, ed. *Pěstitelské práce: [praktické náměty pro výuku tematického okruhu Svět práce]*. Praha: Raabe, c2011. Dobrá škola. ISBN 978-80-86307-34-3.

MINÁŘ, Marek. *Řezbářství*. Praha: Grada, 2005. Řemesla, tradice, technika. ISBN 80-247-0743-8.

PATŘIČNÝ, Martin. *Dřevo krásných stromů*. 3., přeprac. vyd., V nakl. Grada 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1193-1.

JANOTKA, Miroslav a Karel. LINHART. *Řemesla našich předků*. Praha: Svoboda, c1987.

5. Kniha, která mne zásadním způsobem ovlivnila

Knihou, kterou bych zde rád představil, je dílo Libuše Hubičkové, Přemysla Otakara Špidlena a Jana Baptisty Špidlena: **Špidlenové čeští mistři houslaři**, s podtitulem: **Co nevíte o houslích**.

Kniha je rozdělena na dvě části. V první části zpracovává Libuše hubičková historii houslařského rodu Špidlenů. Druhá část, jejímiž autory jsou otec a syn Špidlenové, pojednává o historii houslařství a celé stavbě hudebního nástroje.

Rod Špidlenů pochází z krkonošských Sklenářic a zakladatelem jeho houslařské větve se stal František Špidlen, narozený roku 1867. Historie tohoto houslařského rodu je tedy dnes už dlouhá sto padesát let. Mezi krkonošskými houslaři, kteří vyráběli běžné nástroje pro venkovské muzicírování, poněkud vyčníval rod Metelků z Pasek nad Jizerou. U jednoho z žáků Josefa Metelky, Františka Vitáčka, se naučil stavět housle **František Špidlen**. Stal se zároveň manželem Vitáčkovy sestry.

Později byl pozván krajanem z Poniklé Jindřichem Jindřiškem do Kyjeva, aby v jeho obchodním domě opravoval nástroje pro hudební oddělení. Zde se projevil jeho pozorovací a řemeslnický talent, neboť teprve zde se setkal s unikátními nástroji houslařských mistrů, a to hlavně italských jako byl mistr Stradivari, dále pak Guarneri a Amati, neboť v té době patřilo v ruské aristokracii k dobrému tónu nástroje těchto mistrů mít. Při opravách a údržbě těchto nástrojů se František Špidlen natolik zlepšil ve stavbě houslí, že když se po upozornění Otakara Ševčíka, působícího tehdy v Kyjevě, zúčastnil konkursu na houslaře carské konzervatoře v Moskvě, dostal přednost před několika rodovými houslaři německými a francouzskými. Založil si pak v Moskvě vlastní obchod a dílnu, ve které zaměstnával i dva své krajany. Jednomu z nich pak předal svůj obchod, když se ze zdravotních důvodů přestěhoval s rodinou zpět do Prahy.

V Praze několikrát změnil působiště, a pak si nakonec zřídil vlastní obchod i dílnu v Jungmannově ulici, v domě kde je naleznete i dnes. Dokázal se vyrovnat s velmi silnou konkurencí dalších pražských houslařů a postupně získat mezi nimi stále větší uznání. Získal také mnoho ocenění na houslařských výstavách v Rusku i v dalších zemích. Díky podlomenému zdraví však zemřel již ve 49 letech věku a celou starost o budoucnost přenechal na tehdy teprve devatenáctiletému synu **Otakaru Františku Špidlenovi**. Ten se však ukázal jako velmi zdatný houslař i podnikatel, a dále pozvedal uznání rodu Špidlenů v okruhu houslařů a houslistů z domova i zahraničí.

Nejtěžším obdobím jeho života se stala doba padesátých let, kdy byly komunistickou vládou postupně znárodňovány všechny továrny a živnosti. Také houslaři se měli stát pouhými manufakturními výrobci nástrojů v plánované ekonomice, nebo se svého řemesla vzdát. Otakar Špidlen však dosáhl toho, že bylo toto řemeslo zařazeno mezi svobodná umění. Počátkem byl jeho dopis tehdejšímu ministerstvu školství, věd a umění, vedenému Zdeňkem Nejedlým, podepsaný několika desítkami houslařů, předních houslistů, hudebních vědců a institucí, nazvaný Obrana houslařství jako umění. Stal se jedním z hlavních zakladatelů Kruhu houslařů, ač se nedožil jeho oficiálního ustavení, a stál tak za záchranou tohoto uměleckého řemesla v Čechách. Bohužel to byl sice hlavní, ale jediný úspěch. Činnost jeho obchodu byla komunistickou mocí postupně omezována, což jistě přispělo i k jeho smrti v poměrně nízkém věku 62 let.

Postavil také mnoho vynikajících nástrojů, mimo jiné pro T.G. Masaryka a albánskou královnu. Svým uměním se netajil a v jeho dílně získávali zkušenosti další později vynikající houslaři.

Také se v ní vyučil jeho syn **Přemysl Otakar Špidlen**, další vynikající pokračovatel tohoto mistrovského rodu. Ten byl donucen obchod v Jungmannově ulici zrušit. V provozu směla zůstat pouze dílna, ve které byl ve zkonfiskovaném vlastním domě náhle jen nájemníkem. Prodávat do zahraničí směl pouze prostřednictvím státní agentury, která si ovšem z ceny nástrojů mnoho ponechávala. Přemysl Špidlen se s tím vším smířil, jen aby mohl pracovat na svých milovaných houslích, a mohl zkušenosti svoje a svých předků předávat dál. Sám to vyjádřil krásným příměrem: „Děd koupí smrč, který za šedesát let zpracovává vnuk. To je ta nejlepší víra v rodinnou tradici...“ Ve svých vzpomínkách pak vyjadřuje onu tajemnou nadstavbu, která ho už jako dítě přitahovala, zosobněnou tak tajuplným řemeslem a lidmi, se kterými se díky tomuto řemeslu setkával v dílně a obchodě svého otce. Mluví zde zřetelně o duchovní nadstavbě jak výroby, tak hudby, která je výslednicí společného úsilí všech lidí na tomto procesu zúčastněných. Sám se ale celý svůj život snaží, krom tajemství převzatá od děda a otce, objevit další hloubky svého řemesla, a to tak úspěšně, že byl významným znalcem označen za „obrozeného Stradivariho“ a zatím také za toho, který dovedl umění svého rodu k největší dokonalosti.

Proč zatím? Protože v dílně v Jungmannově ulici už pracuje také jeho syn **Jan Baptista Špidlen**. Také on je už mezinárodně uznávaným mistrem, a jeho nástrojům se už dostalo několika vrcholných ocenění, mimo jiné i současně první i druhá cena za housle v soutěži konané v Mekce houslařů, Stradivariho italské Cremoně. Je tedy v příjemné, ale zavazující pozici. Být důstojným pokračovatelem rodu, který se vydal na cestu hledání dokonalosti. Dokonalosti lahodící nejen uchu, ale i oku a srdci těch, kteří se s jejich nástroji setkali a ještě setkají. Jeho hledání se však neomezuje pouze na práci v houslařské dílně. Jan Špidlen je také organizátorem mezinárodního houslařského setkání, jehož součástí je soutěž, při které houslaři doslova z celého světa, před zraky veřejnosti vytváří ve velmi krátkém čase hlavici houslí. Jejich výtvoři se pak stávají nejen předmětem soutěžního hodnocení, ale také předmětem rozsáhlých diskusí mezi vlastními tvůrci. Jan Špidlen je jedním z vítězů této soutěže. Další částí je například hodnocení zvuku houslí skrytých zraku posluchačů. Tak jako ti, kdo hodnotí vína či vůně, jsou schopni tito mistři a znalci rozeznat mnoho nuancí zvuku jednotlivých nástrojů. Celé setkání je prosyceno duchem vzájemnosti a sdílení zkušeností z hledání všech tajemství řemesla.

Zvláštní kapitola je věnována je pak věnována **Jindřichu Vitáčkovi**, jednomu z oněch dvou krajanů, které pozval do své moskevské dílny zakladatel rodu František Špidlen. Jindřich Vitáček se totiž v této dílně nejen vyučil houslařskému řemeslu, ale stejně jako František Špidlen byl okouzlen krásou vzácných nástrojů starých mistrů. Stal se tedy nejen houslařem, ale také velkým znalcem, který své vědomosti rozšiřoval také cestami do dalších zemí. Po návratu Františka Špidlena do Prahy vedl jeho moskevskou dílnu i jeho obchod, který později od Františka Špidlena odkoupil. Díky spolupráci nyní již jeho obchodu a nového pražského obchodu Františka Špidlena, se do Čech dostalo mnoho mistrovských houslařských děl. Jeho zásluhou bylo po říjnové revoluci v Rusku

zachráněno mnoho vzácných nástrojů. Byl mu sice zkonfiskován obchod, ale jako znalci se mu podařilo dostat do komise, zabavující umělecká díla ruské aristokracii. Stál tak u zrodu velké státní sbírky hudebních nástrojů, umístěné v moskevské konzervatoři. Byl jedním z těch, kteří přesvědčili Stalina, který byl naštěstí velkým příznivcem Bolšovo Těatra o nutnosti výroby mistrovských nástrojů, a o zařazení tohoto řemesla k uměním v komunistickém Rusku. Jeho úspěchu pak využil ve výše zmíněném dopisu ministerstvu školství, věd a umění Otakar Špidlen, aby téhož dosáhl po komunistickém převratu v Československu.

První část knihy nás seznamuje také s dochovanými důležitými historickými rodinnými dokumenty a s dochovanou rodinnou korespondencí.

V druhé části této knihy se právě Jan Špidlen, společně se svým otcem, dělí se čtenáři nejen o dosti zevrubné dějiny vývoje smyčcových nástrojů, houslí a smyčců, včetně charakteristiky italské, německé, francouzské, anglické a české houslařské školy a jejich nejdůležitějších zástupců, ale i o popis celého procesu jejich výroby. Je zde ke čtenáři velmi štědrý, neboť prozrazuje, včetně mnoha nákresů a fotografií tento proces tak bohatě a do tak velké hloubky, že by v podstatě mohl stačit talentovanému a zapálenému člověku v počátcích houslařské práce. Čtenář se dozví velmi mnoho nejen o dřevu houslí, jeho výběru, přípravě a zpracování, ale i o přípravných a nástrojích a vlastní práci při stavbě nástroje. Dalším popisovanou oblastí je napouštění, lakování a další povrchové i vzhledové úpravy. Také je zde popsána funkce, vypracování a instalace duše, kobylky a kolíčků.

Knihou dále obsahuje soubor fotografií nástrojů vzešlých z rukou členů rodu Špidlenů a z rukou mistrů Stradivariho, Guarneriho a dvou mistrů české houslařské školy, jako součást kapitoly o restaurování a opravách starých nástrojů. I zde je popisována nikdy nekončící cesta od tradičních postupů k uplatnění vlastních zkušeností.

Tím ovšem výčet nekončí. Dočteme se zde také o cestě otce a syna za mistrem Stradivarim, včetně Stradivariho životopisu a života dalších dvou starých mistrů, Guarneriho a Villauma. Tato kapitola je uzavřena vyznáním mistru Stradivarimu a cestě za „jeho pokladem“ - dokonalostí stavby jednoho z nejkrásnějších výtvořů historie lidstva.

Ještě se také dozvíme mnohé o zákaznících mistrů houslařů – o houslistech, o zákulisí jejich koncertů, o prestižní „lóži“ houslařů ENTENTE a o vzpomínkách na osobnosti, se kterými se členové rodu v proudu času setkávali a setkávají, nebo těch, se kterými se setkat nemohli, ale jejich dílo nějakým způsobem přispělo ke zdokonalení jejich vlastní práce. Je jich mnoho, ať už starších českých mistrů nebo houslových virtuosů, ale také lidí „okolo“ houslí, například pražského výrobce uměleckých laků, či umělecky založeného prvorepublikového právníka a politika, který byl amatérským houslistou, a vlastnil několik vzácných hudebních nástrojů. Jeho stradivárky, zabavené po jeho popravě Němci, Otakar Špidlen po válce se štěstím zachránil. To je jeden z několika zde uvedených příběhů o houslích, někdy veselých někdy smutnějších.

Knihou je pak zakončena souhrnem dat důležitých událostí historie tohoto dnes významného houslařského rodu Špidlenů.

Zaujetí otce a syna ilustruje, kromě popisů vlastních zkušeností s jednotlivými fázemi stavby houslí, také několik jejich dialogů na téma vnitřního individuálního pojetí této

práce. Mohly by se nám zdát trochu jako spory mezi „stradivaristy“ a „guarneriovci“, ale uvědomíme-li si, že takto probíhají v jejich dílně celá léta, pak vidíme, že je v nich i společný úsměv, společné hledání a společná spokojenost. Celá kniha tak vyzařuje fluidum hledání krásy a dokonalosti skrze hluboké zaujetí a pocit sounáležitosti s ostatními hledači. Jak s těmi, kteří byli před námi, tak s těmi současnými. A také s myšlenkami na ty, kteří, doufejme, přijdou po nás. To vše pak vytváří nadstavbu společně sdílené radosti. Je jistě pravda, že se všichni nemohou zabývat pouze tímto a jinými uměleckými řemesly, ale z vlastní řemeslné praxe vím, že i „běžná“ řemesla lze, přístupem toho kdo je koná, povýšit na úroveň, která přináší všem zúčastněným tuto nadstavbu. Považujeme běžná řemesla za nutná k pohodlnému životu, a tím jim dáváme punc obyčejnosti. Naopak umělecká řemesla považuje mnoho lidí za zbytečná, neboť nás „nutí“ vnímat krásu. Já považuji za nutná řemesla obojí. A skrze všechny bychom měli hledat krásu. V tom jsou nám umělecká řemesla a houslařský rod Špidlenů velkými vzory, které je pro krásu života třeba následovat.

6. Profesiologický rozbor učitele pracovní výchovy a jeho práce

Pracovní výchova je oblast, která byla zařazena do výuky základních škol vlastně jako jedna z posledních. Je to dáno tím, že v letech šestnáctého až osmnáctého století, kdy byla v Evropě postupně zaváděna povinná školní docházka, byla práce dětí běžnou praxí. Ať už to byla práce venkovských dětí v zemědělství, nebo práce městských dětí v továrních manufakturách, řemeslech a různých drobných činnostech, pomáhajících chudým rodinám v naplnění základních životních potřeb. Děti vyšších kruhů byly tehdy často vzdělávány soukromě a předpoklad jejich budoucího uplatnění byl spatřován v pozdějším studiu a činnosti intelektuální a řídicí. Zvýšením vzdělanosti národa byla myšlena převážně základní schopnost číst psát a počítat. Venkovské děti byly uvolňovány z výuky v době hlavních zemědělských prací, a díky osobnímu svědectví učitelky z východního Slovenska vím, že tato praxe se udržela na některých místech až do počátku 80. (!) let dvacátého století. Také děti pracující v manufakturní výrobě ve městech, byly zpočátku z vyučování uvolněny.

Dá se říci, že učiteli pracovní výchovy, v době zavedení povinné školní docházky, byli stále vlastně nejvíce mistři řemesel, zasvěcující do řemesla své učně. Pro děti z nejchudších rodin, pokud jejich rodiče spatřovali ve vzdělání cestu k jejich lepší budoucnosti, byla školní docházka bohužel jen jedna z dalších povinností, kterou bylo nutno splnit před splněním jejich vlastních pracovních povinností. Z životopisu českého učitele, skladatele a regenschoriho Jakuba Jana Ryby ale vidíme, jaký boj musel prodělat člověk, snažící se prosadit pro děti lepší podmínky k absolvování vyučování.

Pracovní vyučování se tak rozvíjelo velmi nekoordinovaně, formou například učňovských škol při továrnách osvěcenějších podnikatelů, neboť tyto lidé potřebovali kvalifikované pracovní síly ve větším množství. To se týkalo věku dnešních dětí druhého stupně ZŠ po absolvování obecné školy. Zde však již nebylo většinou rozvíjeno o mnoho více, než přímo vyžadovaná odbornost. Jistá forma pracovního vyučování, či spíše vyučování prací, se pak praktikovala také na specializovaných školách, jako například na již v devatenáctém století založených školách v Písku, zemědělské a lesnické. Tyto školy měly však přesah podobný víceletým gymnáziím. Nejvýrazněji vidíme začlenění ruční práce do výuky základní školy v roce 1919, v době vzniku první waldorfské školy Rudolfa Steinera, kde je pracovní vyučování v různých formách prováděno od prvního ročníku základní školy, až do posledního ročníku waldorfského lycea, jako prostředek rozvíjení vůle dítěte a jeho tvořivé umělecké kreativity.

Po druhé světové válce a nástupu komunismu byli v Československu drobní řemeslní živnostníci zlikvidováni a pro centralizovaný plánovaný státní průmysl bylo třeba vychovávat kvalifikované pracovní síly hromadně. Přípravou pro učební obory na středním stupni se stala pracovní výchova na základních školách. Sám jsem tuto formu pracovního vyučování absolvoval v letech 1975 až 1978. Předmětem výuky nebyla tvořivost, ale jen získání základní zručnosti v práci s nástroji a nářadím v dílnách a na školním pozemku. Nevytvořili jsme žádný užitný předmět a ani neviděli to, co nakonec vyrostlo na námi upravených a osázených záhonech. Bylo tedy pro nás vítaným zpestřením, když jsme byli se spolužákem vybráni k natírání kovové dekorativní sochy

před budovou školy. S tvořivou prací jsem se tak setkal spíše prostřednictvím svého otce a dědečka, a také v modelářském kroužku a dobře vedeném dětském oddílu.

Po politické změně v roce 1989 bylo od pracovního vyučování v povinné formě postupně upouštěno a většinou byly nahrazeny hodinami výuky práce počítačem. Tento rozbor je tedy vlastně rozbohem práce učitele, který na mnohých základních školách nyní ještě chybí, neboť opětné povinné zavedení pracovního vyučování provází samozřejmě, hlavně u škol ve větších městech, mnoho technických problémů. Tolik úvodem.

Kurz výuky učitelství odborného výcviku a pracovního vyučování byl podle mého názoru postaven spíše pro způsob výuky na středním stupni, tedy odborném oborovém školství a technicky vzato se lze jeho didaktickou část použít na základní škole pouze v omezené míře. Vzhledem k mé výuce na základní škole se dvěma výukovými programy mám také možnost srovnání způsobu výuky pracovního vyučování v rámci klasického a waldorfského výukového programu.

Výuka pracovního vyučování je na klasické části základní školy Dědina realizována v šestém až osmém ročníku. V šesté třídě se žáci seznamují s prací na pozemku a teorií chovatelství, ve školní dílně pak získávají základy zpracování dřeva. Výuka pěstitelství je realizována v měsících září – říjen a květen – červen, a stejně jako dílny je realizována v blocích po dvou vyučovacích hodinách. Jen tak je možno vzhledem k počáteční přípravě a konečnému úklidu získat dostatečný čas pro samotnou práci. Vzhledem k omezeným možnostem sídlištní školy je její praktická část soustředěna na budování květinových skalek, kdy jedna třída pečuje o jednu ze čtyř skalek. Další náplní je údržba školní zeleni jako například stříhání živého plotu. Součástí je také exkurse do zahradnictví. Teoretická část výuky pěstitelství a chovatelství se koná formou řízené diskuse tak, aby děti pokud možno samy objevovaly oblasti, způsoby práce a potřeby těchto oborů. Snažím se také, aby objevovaly propojení s dalšími obory lidské činnosti a s ekologickými aspekty těchto odvětví a života člověka vůbec.

Práce s dřevem je v šestém ročníku klasické části směřována spíše praktickým směrem. To znamená k získání schopnosti rozměřit si materiál a rozřezat jej dle tohoto rozměření ruční pilou, vytvořit přesný zářez, upravit povrch, sestavit co nejpřesněji vytvořené díly a vytvořit jednoduchý výrobek podle vlastního návrhu. Kromě toho je také zařazena práce se vzorníkem druhů dřeva a seznámení s vhodností jednotlivých druhů pro různé výrobní a umělecké činnosti. Žáci se také seznámí s lupenkovou pilkou, s jejíž pomocí si vyřezou dřevěnou vánoční ozdobu. Dalším výrobkem je pak dřevěný křížek z krátkých kousků ploché latě na vysoko, spojený křížením do zářezů. Po procvičení tohoto způsobu spojení následuje vytváření podložky pod horkou konvičku křížením šesti lamel. Při této práci se žáci velmi jasně rozdělí dle své šikovnosti, schopnosti se učit a schopnosti projevit vůli ke zdárnému dokončení výrobku. Poté pak pracují dle své volby buď na dřevěném noži k otevírání dopisů, nebo jednoduchém jednoúrovňovém reliéfu. Tvar nože a návrh reliéfu je vlastním dílem jednotlivého žáka.

V sedmé třídě pak žáci pracují v dílně se dvěma materiály, kovem a plastem. Úvodní hodina je teoretická. V ní se žáci, prostřednictvím vzorkovnice, seznamují s různými druhy kovů a jejich využitím v různých oblastech ruční práce i tovární výroby. Žáci se pak učí pracovat s pilkou na kov a pilníkem. Po odřezání železné kulatiny se snaží z její části vytvořit pilováním co nejpřesnější čtyřhran. Další prací je řezání měděného plechu

lupenkovou pilkou na kov a jeho tepání měditepeckým kladivem. Žáci si tímto způsobem vyrobí v předvánoční době další ozdobu na vánoční stromek. V rámci práce s mědí také vytváří ornament z drátu dle vlastního návrhu, zpevněný roztepáním na plocho. Při jednoduchém kování za studena zjišťují žáci další vlastnosti a chování běžného železa při jeho opracovávání. Aby si žáci mohli vyzkoušet také základní práci se speciálním nářadím, vyrobí pomocí vnějších a vnitřních závitníků čtyřhranou matici a šroub se vzájemně kompatibilním metrickým závitkem. Cvičením vůle, trpělivosti a pečlivosti se ukazuje práce na drátkovém obrázku na dřevěné destičce. Po jednoduchém snýtování dvou malých plíšků vytvoří ti nejšikovnější malou lampičku pro čajové svíčky.

Práce s plasty začíná opět seznámením žáků s různými druhy těchto materiálů ve vzorkovnici, a také s výrobními a ekologickými souvislostmi používání plastů v dnešním světě. Žáci si poté vyzkouší po dvojicích jednoduchou práci s termoplastickým materiálem. Získávají zkušenost s jeho chováním při zahřívání, tvarování a uchovávání tvaru po zchlazení. Zjišťují také, že některé plastické materiály se po zahřátí smrští, jiné zůstávají i při vysokých teplotách v takové podobě, že je možno je znovu a znovu přetvarovat, nebo vyrovnat prakticky do původní podoby. V další vyučovací hodině si žáci vytváří drobné výrobky podle vlastních návrhů.

V osmém ročníku se žáci věnují teoretické a praktické přípravě pokrmů. Součástí této výuky je také základní seznámení s pravidly a typy zdravého stravování a s historií stravování od pravěku po dnešek. Předmětem výuky jsou pokrmy teplé i studené kuchyně, a to jak tuzemské i zahraniční.

Žáci waldorfské školy by podle metodiky Rudolfa Steinera měli na druhém stupni absolvovat výuku ve tvořivé práci s dřevem – dřevořezbu a kovem – měditepectví. Také by měli pracovat na školním pozemku, ale pro tuto oblast výuky není na naší škole bohužel prostor. Žáci tedy mají od pátého do devátého ročníku vytvořit ze dřeva výrobky, které zprvu opracovávají noži (řezba z kůry, lipové vajíčko, tvar podle vlastního návrhu), později řezbářským náčiním a dláty (dřevěná lžice a miska) a později také truhlářským náčiním (pohyblivá hračka, jednoduchý hudební nástroj, stolička, krabička s víkem, polička a podobně). V devátém ročníku by pak měli zhotovit loutku – marionetu. V naší škole je ale možné tento předmět vyučovat až od šesté třídy, čímž se zadání posouvá a odpadá tvorba loutky.

V měditepectví žáci, po seznámení s chováním materiálu prostřednictvím vytepání misky, zhotovují díla dle vlastní fantazie a dále se seznámí s pájením, prořezáváním a žiháním mědi.

V době vážného onemocnění kolegy vyučujícího měditepectví jsem vyučoval všechny popsané předměty klasické i waldorfské části školy. Tato práce vyžaduje od učitele, kromě řemeslné zručnosti a znalostí, také velkou schopnost kombinace různých technických řešení v poměrně improvizovaných podmínkách školní dílny. Vzhledem k dětské fantazii, či naopak jejímu nedostatku, je učitel také velmi často nucen improvizovat, a to jak v materiálech, tak v nářadí a nástrojích.

Pracovní činnosti obou částí školy se odehrávají většinou v odpoledním vyučování, což klade na učitele další nemalé nároky. Žáci jsou v tomto čase, až na několik výjimek takzvaně exkarnované, to znamená neschopné většího vnitřního soustředění. Prostě mají tendenci více či méně zlobit. Navíc se v našem školství hodiny pracovních činností

nedělí, pouze v době, kdy třídy čítaly ke třiceti žákům, byly z rozhodnutí pana ředitele děleny. V mém případě to znamená pracovat ve školní dílně a na pozemku s patnácti až dvaceti žáky najednou. Zvláště v dílně se dostávám prakticky trvale do situace, kdy žáci čekají na mou pomoc „v pořadí“ a hádají se, kdo koho předbíhá. Také prevence možnosti úrazu a okamžitá pomoc v případě úrazu je velmi omezená. V tak velkém množství žáků nemá učitel vždy možnost vidět neopatrné počínání žáka, a v případě úrazu možnost se k němu rychle dostat. Práce je pak psychicky ještě náročnější a já děkuji za to, že jsem zatím měl za osm let svého působení pouze jednoho žáka, jehož zranění muselo být ošetřeno v nemocnici.

Dnešní děti a mládež je pod neustálým tlakem vnějšího světa, který jim velí být úspěšný, v jejich situaci tedy suverén za všech okolností. Zažili jsme už v naší škole nejednou, že žák se rozplakal i pro malý bezvýznamný neúspěch, dokonce i tehdy, když tento neúspěch jeho spolužáci nezaznamenali. Tento fenomén se šíří na obou stupních školy, dá se říci, že klesá do stále nižších ročníků. V dílnách to znamená, že žáci se snaží zadanou práci vykonat jinak, než byli instruováni, protože oni přece ví lépe než učitel, jak se dá tato práce vykonat lépe, rychleji a hlavně snadněji. Na svém řešení trvají často i tehdy, kdy se přesvědčí o jeho nefunkčnosti, či větší složitosti, a když je jim znovu nabízeno správné řešení. Víím, že tyto tendence byly mezi lidmi, a tedy i školními žáky, vždycky, ale nyní si troufám říci, že se tato tendence stává takřka masovou. Způsobuje opakování a tedy zdržení výuky, zbytečné materiálové ztráty a spory se sebevědomými žáky, kvůli kterým se není možno věnovat dostatečně těm, kteří chtějí pracovat správně. Tito sebevědomí žáci mají také vyšší tendenci obhajovat nepodařený výrobek způsobem „to stačí“, a stojí mnoho další energie, aby svůj výrobek dovedli do uspokojivého stavu.

Další obtíží, které dnes musí učitel pracovních činností čelit, je všeobecný pokles manuální zručnosti a prostorové a tvarové představivosti v současné společnosti. Zvláště městské děti nemají kde, ani u koho vidět a získávat i pouhé základní manuální návyky. Je tristní, když zjistíte, že mnoho dětí si není schopno ještě na druhém stupni základní školy správně ukrojit chléb. Žáci často nejsou schopni přenést zkušenost z jednoho předmětu na druhý. Například ačkoli absolvují hodiny rýsování, není v hodinách pracovních činností větší část žáků schopna provést bez velké podpory ani obyčejný technický výkres hladkého krátkého prkénka. Ani při přímé ukázce tohoto prkénka, a upozornění na polohy, ve kterých mají prkénko narýsovat, nejsou často schopni převést viděné na papír. Žijí ve stále větší iluzi, že nic nemusí umět, protože si stačí vydělat peníze na to, aby za ně jakoukoli práci udělal někdo jiný, případně robot. Setkávám se stále s bagatelizací těchto dětských tvrzení, ale po mnohých rozmluvách se žáky víím, že tyto představy myslí velmi vážně.

Profese učitele pracovního vyučování se tedy stává neustálým bojem mezi snahou inspirovat žáky k tvorbě natolik, aby byli ochotni učit se funkční dovednosti, které tuto tvorbu umožňují a dávají člověku i jistou nezávislost, a tlakem okolí, který vnucuje dětem představu, že člověk je na světě proto, aby se bavil, a na tuto zábavu a na servisní zajištění všech svých potřeb někým jiným pouze potřebuje vydělat peníze v podstatě jakýmkoli způsobem a na úkor kohokoli. Tento stav nelze změnit ani sebelepší podporou školských orgánů od ministerstva až po vedení jednotlivé školy, dokud nebude změněn obecný společenský vztah k fyzické práci a jejímu významu pro zdravý vývoj a život

člověka. Bez této změny ovšem vyšší školské orgány vlastně ani nemohou vědět jak toto vyučování správně a smysluplně podpořit. Tato změna je ale ve světě, který nad všechny hodnoty staví peníze, a vnucuje mladé generaci pocit, že stačí „férově přiznat“ že kradu, pokud mám dostatečný vliv, abych nebyl trestán, je zřejmě zatím nedostižným ideálem.

7. Případová studie Základní školy Dědina

Vyučuji na Základní škole Dědina. Tato škola pracuje ve dvou různých výukových programech a to v programu klasické základní školy s rozšířenou výukou jazyků a základní waldorfské školy, což dává možnost zajímavého obou způsobů výuky.

Umístění školy na sídlišti Na Dědině už samo určuje některé její prostorové a funkční parametry. Částí vnějšího prostoru je v roce 2017 dobudované školní hřiště, jež obsahuje krom velké fotbalové plochy také hřiště na házenou a malou kopanou, tenisové kurty, atletickou dráhu, doskočiště pro skok daleký a vysoký, prostor pro hod koulí a tři kruhové trampolíny. Součástí je dětské hřiště a budova se sportovním zázemím. Tím, že jsou všechna hřiště pokryta buď umělou travou, nebo tartanem, stala se specializovanými a nelze na nich provozovat žádné další sporty (například hod oštěpem) aby nedošlo k poškození povrchů. To omezuje pořádání akcí jako je například pořádání waldorfských olympijských her pro žáky pátých tříd, v rámci výuky dějepisu. Tyto hry organizuje pro žáky všech waldorfských škol v republice vždy jedna z těchto škol.

Rodiči waldorfské části byla ve venkovním prostoru školy vybudována zelená učebna s vrbovým loubím a malou vodní kaskádou. Také jsou zde umístěny včelíny včelařského kroužku. Další venkovní prostory jsou v podstatě trávníky se stromy a keři, částečně obehnané živým plotem. Tyto prostory však nepostačují počtu dětí v družinách, které jsou pak nuceny využívat prostory a hřiště na sídlišti.

Vnitřní prostor školy, která byla po změně společenského zřízení rekonstruována, má několik kladů, ale jinak je dle mého názoru řešen poměrně nešťastně, a to jak z hlediska funkčnosti, tak i z hlediska celkové ergonomie. Škola má vlastní kuchyň a jídelnu, která je umístěna ve druhém patře. Schodiště k ní vedoucí z přízemí je tak úzké, že se na něm s obtížemi vyhýbají dva lidé jdoucí opačnými směry. Přitom je toto schodiště vystaveno nárazově velkému náporu žáků spěchajících na oběd. Stejně úzká je také lávka spojující protilehlé strany prvního patra nad vestibulem školy. Zcela nevyhovující jsou skladovací prostory, které prakticky neexistují. Školník je tak nucen skladovat zásobní lavice, židle a další nábytek za poslední řadou skříněk v šatnách obou stupňů, což je vítaná příležitost pro některé žáky školy k odhazování zbytků ovoce a jiných odpadků přes skřínky do těchto prostor. Další materiál a nábytek je pak deponován v různých částech školy, které pro tento účel nejsou určeny.

V budově je také nedostatek prostor pro družiny, takže některé jsou nuceny vzít za vděk třídami prvního stupně.

Waldorfská část je umístěna v přední části školy nad společnými šatnami a obsahuje kromě učeben pouze dvě místnosti družin, společný učitelský kabinet, kancelář hospodářky a zástupkyně ředitele a malou místnost pro mimořádnou práci asistentů se žáky v rámci jejich individuálních výukových plánů. Materiál pro výuku je umístěn ve skříních a policích na chodbách, ve třídách, v kabinetu a kanceláři. V této části školy je též umístěna školní kuchyně, jídelna a vestibul.

Zadní část školy obsahuje krom ročníkových učeben a družin také učebny odborné, odborné kabinety učitelů, sborovnu, kanceláře vedení školy, malou a velkou tělocvičnu a jejich zázemí, tj. sklady náradí, šatny a sprchy. Dále je zde velké a malé atrium. Ve velkém atriu je namalována kopie labyrintu z katedrály v Chartres, která je žáky poměrně

hojně využívána v jejich volném čase. V malém atriu je bohužel nevyužívaný relaxační prostor s trávnikem, břízkami a lavičkami. Mezi oběma atrií je malý zadní vestibul, nad kterým, je velký školní sál s jevištěm, malým světelným parkem a možností ozvučení. V chodbách u předního a zadního vchodu do sálu je školní dílna, zázemí sálu a atelier výtvarné výchovy. Dále je zde umístěna školní ubytovna pro čtyři osoby, s vnějším vchodem. Prostorové řešení školy bohužel někdy vyžaduje mezi vyučovacími hodinami poměrně dlouhé přesuny.

Konstrukce budovy je železný skelet s vyzdívkami, sádrokartonovými stěnami a velkými prosklenými plochami. Zvnějšku jsou stěny obloženy izolačními panely. Toto vše způsobuje několik komplikací. Stěny nemají tepelnou akumulaci a ocelový skelet teplo spíše odvádí, takže v zimním období, pokud vypoví v místnosti topení, velmi rychle chladne. Od poloviny května do poloviny října je naopak obtížné absolvovat, hlavně v horních patrech vyučování, neboť nyní zase ocelový skelet teplo vtahuje do vnitřních prostor společně s prosklenými plochami v takové míře, že není možno větráním zajistit dostatečné snížení teploty.

Co se týká vyučování pracovních činností je zásluha vedení školy, že i v době nepovinného vyučování tohoto předmětu bylo ve škole během rekonstrukce pamatováno na školní dílnu a kuchyni pro výuku vaření. Kuchyně je vybavena čtyřmi kuchyňskými linkami se sporáky s pečicí troubou. Je zde centrální odsávání s digestoří nad každým ze sporáků. Dále jsou zde stoly a židle pro teoretickou část výuky a stolování. Kuchyně je dostatečně vybavena nádobím, náčiním a malými kuchyňskými stroji, jako kuchyňský robot, tyčový mixér, váhy a podobně. Každá linka také obsahuje dřez na mytí nádobí a příslušné pomůcky. V této učebně se pracuje velmi příjemně a žáci zde dokáží vytvořit i poměrně složité pokrmy.

Školní dílna je poměrně malá vzhledem k potřebě umístění šestnácti žákovských zámečnických ponků a deseti malých truhlářských hoblic, nemluvě o umístění potřebného nářadí a nástrojů. Výsledkem je, že mezi mnoha stoly lze vytvořit zhruba metr široký prostor, ve kterém mají pracovat současně dva žáci. Jak jsem již uvedl výše, je pak velmi problematické mezi stoly vůbec projít, natož se rychle dostat k žáku, který potřebuje akutní zdravotní pomoc. Dílna je také obtížně větratelná, protože na jedné její straně je celá řada protipožárních oken s fólií, která jsou podle předpisu neotevíratelná. Nucené větrání není v dílně zavedeno. K dílně není přidělen žádný prostor pro uložení zásoby materiálu a ten se proto musí nakupovat více méně pro přímou spotřebu. To ovšem přináší riziko, že není vhodný materiál právě připraven. Dílna rovněž nemá přípravnu, kde by bylo možno materiál formátovat a upravit. Situace se poněkud zlepšila tím, že pan ředitel svolil, aby cirkulárka a malá hoblovka, uložené zatím v komoře pod schodištěm, byly zprovozněny a umístěny do prostoru školního tukového filtru. V této místnosti je zaveden trojfázový přívod elektřiny a naštěstí dost místa pro tyto dva stroje a mobilní odsávání pilin. Nevýhodou je, že upravovaný materiál je nutno nosit přes celou délku školy a po dvou schodištích tam i zpět. Přese všechny obtíže je ale výhodou, že po navrácení pracovního vyučování mezi povinné předměty, nemusí škola klopotně hledat a vybavovat nový prostor pro dílnu a budou-li škole přiděleny nějaké prostředky související s tímto znovuzavedením, mohou být použity pro zdokonalení stávajícího stavu.

O nedostatečné možnosti výuky pěstitelských prací byla již řeč v předchozím oddílu této práce. Chtěl bych ale uvést, že vedení školy zakoupilo pro tuto výuku malou zamykatelnou zahradní chatku, do které nyní lze ukládat nářadí pro výuku odděleně od strojů a nářadí venkovní školní údržby. Je také možné, že se stávající podmínky pro tuto výuku ještě změní, ačkoli opravdu velmi obtížné najít v areálu školy vhodný prostor.

S výukou pěstitelských prací souvisejí podle mého názoru velmi úzce také otázky ekologie, a to jak v globálním, tak i v místním smyslu. Škola má v areálu kontejnery na tříděný odpad (kromě biologického) a pořádá pro žáky přednášky z této oblasti. Bohužel je nutno říci, že praxe třídění odpadů má mezi žáky ještě mnoho rezerv a ani podpora rodičů školy není v této oblasti dle mého názoru dostatečná. Waldorfská část, která pořádá dvakrát ročně školní jarmark, se snaží alespoň při těchto příležitostech ukazovat možnosti ekologické praxe (například nalévání nápojů do přinesených nádob), ale ani zde často nedochází k pochopení a přijetí těchto snah. Pro práce na školním pozemku pronajala škola kompostér, který ale zatím nelze plně využívat, neboť se při uvedeném charakteru práce nevolňuje zemina pro vrstvení.

Škola řeší také podobné problémy jako ostatní školy. Jedním z nich je odliv žáků po páté třídě na víceletá gymnázia. Ve škole pak zůstávají spíše žáci s horším prospěchem, a třídy pak postrádají vědomostní tahouny, což má vliv na celkový prospěch i atmosféru tříd. Dalším problémem je užívání tzv. „chytrých“ mobilních telefonů. Dá se říci, že se u žáků projevují určité stupně závislosti. Ty se projevují například snahou být i během vyučování „on-line“ na některé ze sociálních sítí, nebo neschopností i vypnutý mobil odložit do skříňky nebo tašky. Dalším nešvarem je vyhledávání erotického a násilného obsahu na internetu, nemluvě o hlasitém přehrávání hudby mobilními reproduktory a hraní her. Tyto věci jsou ale k řešení celostátně, a školy zatím marně čekají na legislativní kroky ministerstva školství.

Žáci také často zapomínají ve škole oblečení, sportovní obuv a mnoho dalších věcí. Několikrát ročně jsou tyto věci vystaveny v hlavním vestibulu školy, ale přesto si málo z nich opět vyzvednou jejich majitelé. Nevyzvednuté věci škola odevzdává k charitativním účelům, neboť při hrubém odhadu cca 200 kusů za školní rok by zanedlouho nebylo možné tyto věci skladovat. Celá záležitost, včetně vyhazování jídla, svědčí o stále větším konzumním plýtvání a neúctě k hodnotám. Všechny tyto záležitosti se vedení školy snaží s větším či menším úspěchem řešit.

Kolektiv učitelů je, i přes různé vyučovací programy, schopen spolupráce, a některé prvky obou programů se určitou formou přebírají a prolínají. Největším problémem je vždy na začátku školního roku sladit rozvrhy obou částí tak, aby v prostorách, které jsou využívány společně, nedocházelo k překrývání hodin. Na pedagogických radách je jednání většinou konstruktivní a poměrně konsensuální.

V každé škole jistě najdeme nedostatky, ale já myslím, že se jedná o jednu z dosti dobře vedených škol v Praze.

8. Příprava pro úvodní hodinu práce v dílně pro šestý ročník ZŠ

Tato příprava byla realizována při výuce na ZŠ Dědina.

Místo konání: školní dílna

Doba trvání vyučovací jednotky: 2 vyučovací hodiny bez přestávky

Skupina: dívky; 6. A

Cíle jednotky: - žákyně se orientují v prostředí školní dílny

- jsou seznámeny s pravidly bezpečnosti a hygieny práce
- znají základní nářadí a nástroje
- jsou seznámeny s materiálem
- umí provést rovný řez pilkou na dřevo podle předznačené čáry
- jsou seznámeny s jednoduchými výrobky
- jsou schopny uložit nářadí a nástroje na určená místa a provést úklid pracoviště

Průběh jednotky: - uvedení do školní dílny a přivítání se žačkami

- seznámení s učivem ročníku a různými jednoduchými výrobky
- rozhovor o těchto výrobcích a hledání dalších možností
- rozhovor o dosavadních znalostech a dovednostech žaček
- seznámení s pravidly bezpečnosti a hygieny práce
- seznámení s pracovními stoly, nástroji a nářadím
- seznámení s materiálem a jeho vlastnostmi
- ukázka orýsování a řezu materiálu
- práce žaček dle ukázky
- zhodnocení a opakování práce
- opětné zhodnocení práce
- uložení nářadí a úklid pracoviště
- rozhovor o probraném a dále probíraném učivu
- rozhovor o dalších oborech práce se dřevem
- hodnocení a sebehodnocení žaček
- rozloučení

Pomůcky: pracovní stoly, tužka, úhelník, pilky na dřevo, ostatní nástroje a nářadí dílny, vzorník dřev, smetáky, smetáčky, lopatky

Materiál: dřevěné lišty různé tloušťky a šířky, smrkové, bukové, javorové

Poznámky: vzhledem k tomu, že vyučovací jednotka probíhá ve dvouhodinovém bloku bez přestávky, mají žáci dovoleno přinést si na výuku nápoje v uzavřených lahvích

9. Závěr a zhodnocení mého studia

Mé studium na pedagogické fakultě University Karlovy bylo dáno nutností dostat státní zákonné podmínce, bez které bych nemohl na základní škole pracovat. Vzhledem k tomu, že jsem na počátku studia již rok studoval tříletý seminář waldorfské pedagogiky, došlo sice k náročnému překrytí obou studií, ale také ke srovnání přístupu a postupů v obou studiích.

Bylo pro mne menším šokem, když jsem zjistil, že pedagogika jako taková nemá dodnes kodex učitele, a že se dodnes vlastně vedou spory o to, zda je pedagogika věda, nebo umění. Čistě logická linie přemýšlení mne tedy vedla k tomu, že se budu vlastně učit něco, na co je mnoho názorů, a žádný z nich není takový, aby se na něm pedagogická obec plně shodla. Pochopil jsem, proč se během mého života vystřídalo několik systémů školství a učení, a že politická situace rozhodně nebyla hlavní příčinou. Mám nepříjemný pocit, že každý další systém vyučování je vlastně pokus na dětech s nevratnými výsledky, někdy lze říci následky. Že je totiž zaveden nějaký systém, po nějaký čas běží a projeví se jeho nedostatky. Aniž by byly tyto nedostatky správně a plně vyhodnoceny a napraveny, je systém zrušen a nahrazen jiným, který ještě nemohl své nedostatky projevit, neboť nebyl užíván v praxi. Jeho nedostatky se časem také projeví a celá věc se opakuje. Někdy návratem k předchozímu systému, který, ač neupraven přece prý fungoval lépe, někdy přikročením k novému. Tento způsob ale nutí člověka zamyslet se nad tím, zda má valný smysl učit se něco, co za pár let bude zavrženo a nahrazeno něčím co se nikdy neučil. Státní zákonná povinnost pak v tomto světle vypadá jako byrokratická smyčka na ty, kteří sice léta učí ke spokojenosti svých škol a rodičů žáků, ale nemají příslušný papír. Dokonce není pozitivita či negativita jejich působení na škole nijak zkoumána, a není dána možnost vedení školy si takového učitele obhájit a nezatěžovat jej dále něčím, co je vždy do větší či menší míry na úkor výuky. Prostě nemá papír. Zkoumání by bylo samozřejmě také poněkud obtížné, ale zatěžovalo by ty, kteří neučí, ale mají za povinnost vytvořit podmínky k dobrému vyučování. Namísto toho jsou učitelé zahlcováni strachem, jestli některý ze záznamů o vyučování není v nesouladu s jiným, ač všichni víme, že i v běžném životě systémy selhávají v průběhu cesty od plánu k výsledku, a je nutno je upravovat podle aktuální situace.

Za této situace jsem tedy vstupoval do studia s určitou nedůvěrou, a myslím, že bych bez tohoto studia nebyl horším učitelem než nyní. Nechci ubírat našim vysokoškolským profesorům odbornou erudici, ale mám neodbytný pocit, že to co je zde považováno za aktuální, je dosti zpožděno za realitou. Je možné, že vlastně nelze, díky stále se zrychlujícímu tempu dnešního života, udržet s realitou kontakt. Zvláště tehdy, kdy zcela jasné výstupy aktuálního pozorování, jsou odsouvány na dobu „kdy budou relevantně vědecky prokázány“. Tím vzniká zpoždění, při kterém se zkoumané jevy posunou tak, že je třeba „relevantně vědecky prokázat“ nové situace, které ovšem potvrzují většinu původní observace. Je naší smůlou, že v oblasti vývoje člověka skrze výchovu, nastává mnoho procesů, které se tímto zpožděním stávají nevratnými. Jestliže například bude, již při pouhé dnešní úrovni oblíbenosti, přijato vědecké dokazování škodlivosti počítačů na vývoj člověka, je už teď jasné, že bude veřejností bagatelizováno. Prostě si je nedají vzít. Navíc se musím přiznat, že mne nefalšovaně vyděsilo tvrzení jednoho z vyučujících, jak to bude

skvělé, až budou mít všechny děti počítače už v mateřské školce, když já v praxi vidím, jaké škody vznikají ve vztazích dětí na základní škole díky používání počítačů a „chytrých“ telefonů. Jsem totiž ve školství přesně v době, kdy byly tyto telefony vynalezeny, a znám tedy dobře chování a hodnoty žáků „před“ a „s“ těmito zařízeními. Jako malý, ale výstižný příklad bych rád uvedl tento dnes běžný model bezohledného chování. Za časů pevné linky lidé na dohodnutou schůzku ve většině přišli, a pokud nešlo o náhlé příčiny, hledali cesty, jak schůzku včas odvolat. Dnes mám několikanásobnou vlastní zkušenost, že někde čekám (hodinu jsem tam jel) a pak se přes mobilní telefon dozvím: „Mě to nějak nevyšlo, promiňte“, a cestuji opět hodinu domů. Podotýkám, že se takto ke mě nechovají přátelé, ale často lidé, se kterými je třeba jednat v různých oblastech životních potřeb. Toto a mnohé další podobné chování považují dnes žáci ve velké většině za běžné. Samozřejmě že nadávají, ale chovají se pak stejně.

To je ovšem pouze špička ledovce všeobecného růstu neúcty a sebestřednosti v dnešní společnosti. To vše mne vede k názoru, že učitelství se má zabývat především výchovou, a teprve následně vzděláváním. Ostatně, jak jsem již uvedl výše, dobrý člověk sám prahne po vědění, aby mohl správně řešit nejen nejbližší, ale i globální úkoly života lidstva. Přikláním se tedy k tomu, že pedagogika je umění výchovy, a že je základní chybou, stavět školu do pozice servisu seřizujícího mladou generaci podle státní zakázky takzvaných „požadavků doby“. Takto směřovaným ale bohužel vnímám i studium pedagogiky nejen u nás, ale i v ostatním světě. Systémy, učící děti skutečně samostatně myslet, dle mého názoru nejsou v oblibě.

Pozorují také přechod od původního přirozeného nevědomého odporu dětí ke vzdělání na formu vědomou. Je mnoho okolností, které způsobují ono vědecké zpoždění. Například v rozhovorech zjišťuji, jak málo si uvědomujeme to, že dnešní dospělá generace měla i „jiné hračky“, a tak často dokáže své zaujetí pro nové technologie zvládat, ovšem pro mnoho dnešních dětí jsou to od útlého věku hračky hlavní a takřka jediné. Mají proto daleko menší schopnost zvládat svou závislost na nich. Totéž platí o ostatních attributech pohodlí dnešního světa, kdy si nedokážou připustit, že tyto věci mohou také nebyť, a že by snad bylo dobré vědět, jak lze zabezpečit svůj život bez nich. Násilí ve sdělovacích prostředcích je nevede ke strachu z něj, ale k přesvědčení, že budou vždy na straně vítězů (či sami budou vítězi) a vždy vše zvládnou agresivitou a drzostí. Stále tvrdím, že děti za tento stav nemohou. Pouze přebírají obecně většinové vzorce a upevňují je. Nechápu, kde se bere v naší společnosti domněnka, že z dětí, neustále konfrontovaných s prvoplánovou erotikou a násilím, bude něco jiného, než citoví mrzáci a násilníci. V mém studiu jsem bohužel uvědomění těchto skutečností, podle mne pro lidstvo životně důležitých, velmi postrádal.

Jsem nakonec rád, že se mé studium, vzhledem k opravdu enormnímu vytížení ve škole, poněkud protáhlo. Neboť jsem měl možnost skutečně pozorovat to, co jsem při nástupu technologií přirozeně předpokládal (vycházejíce z většinového dějinného chování jednotlivců a lidstva), i když je smutné zjištění, že se stále nejsme schopni poučit, a své špatné vlastnosti ještě umocňujeme dokonalejšími technickými prostředky. Jsem člověk někdy extrémnějších příkladů, ale prostě platí, jak jsem již uvedl výše, že pohnutky k zabíjení jsou vlastně stále stejné, ale pěstní klín naráz nezabije tolik lidí jako automatická puška s vysokou kadencí střelby.

V jedné kavárně jsem viděl tabulku s nápisem: „Nevychované děti ruší slušné návštěvníky. Nevychované děti nepatří do kavárny. Nevychované děti nevychovali rodiče. Nevychovaní rodiče nepatří do kavárny.“ Tento nápis v zásadě vyjadřuje základní problém. Aby mohly být děti vychovány, musí mít dobré vzory a to hlavně v rodičích a následně v učitelích. V situaci, kdy se rozchází více než polovina rodičovských párů, kdy tyto páry skrze své děti navzájem válčí, kdy děti musí přijímat jejich nové partnery (ne vždy kvalitní) a kdy musí poslouchat nadávání na „bývalého“, je mnoho věcí výchovy, které má zajistit rodina, v podstatě ponecháno na škole, která je ovšem nemůže suplovat. Dnešní rodiče se také často staví do pozice těch, kteří vědí, jak se mají děti vychovávat, ačkoli jejich chování prozrazuje pravý opak. Zohlednění této otázky jsem během svého studia postrádal na úrovni vyučování vlastně zcela. Přitom je to dle mého názoru klíčová oblast, na které závisí stav budoucí společnosti. Je nám říkáno, že se musíme naučit pracovat s rodiči, ale nikde není (z mého hlediska) vidět vůle k celkové změně. Nikde jsem také neviděl nabídku k výchovnému vzdělávání rodičů. Nedivím se, neboť to je obraz celospolečenské záměny svobody za agresivní bezuzdnost. Když jsem se o takových kurzech bavil s jedním rozumným rodičem, povzdechl si jenom: „A kdo by tam z rodičů přišel?“

Část studia, kterou nejčastěji používám, je psychologické schéma dialogu. Zní následovně: **Člověk A vysloví názor, člověk B si ho v sobě dle svých dispozic přeloží a reaguje na svůj vlastní výklad názoru člověka A. Člověk A vyslechne reakci člověka B, v sobě si ji dle svých dispozic přeloží a reaguje na svůj vlastní výklad reakce člověka B a tak stále dál.** Takto probíhá vlastně každý dialog. Věděl jsem to už dříve, ale toto je pro mne zatím nejpřesnější formulace. Jistě to tak mám i já sám, a myslím, že by si toho měli být vědomi všichni lidé. Odpadlo by mnoho nedorozumění. Platí to i o psaném projevu, a já si nedělám iluze, že mi bude plně rozuměno. Jen prosím, aby tato okolnost byla vzata v potaz.

Mám rád tento svět, máme-li však preventivně pracovat s riziky, aby jej bylo možno zachovat v jeho kráse, pak je nutno tato rizika a negativní jevy nazývat. Je to nevděčná práce, často provázená nevraživostí okolí, neboť nelze za každým negativem hned uvést něco krásného. Bývám se svým názorem na vyšší smysl bytí nazýván idealistou. Jde jen o úhel pohledu. Pro mne je větším idealistou ten, kdo se domnívá, že všechno dobře dopadne jen tak, pohodlně a bez uvědomění a práce.

Mé studium mi bohužel neodpovědělo na mou hlavní otázku: „Je zde vůbec ještě vůle k hledání a uplatňování základních morálních a dalších vyšších hodnot?“

10. Seznam použité literatury

PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. Řím: Křesťanská akademie, 1987. Studium (Křesťanská akademie v Římě).

PALOUŠ, Radim. *Paradoxy výchovy*. V Praze: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1650-6.

PALOUŠ, Radim. *Komenského Boží svět*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25615-5.

JAMNÝ, Michal. Filosofická definice nudy. *Distance* [online]. 2014, **2014**(2), 1 [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <http://www.distance.cz/rocnik-2014/2-cislo/filosoficka-definice-nudy>

STEINER, Rudolf a PŘELOŽILI FERDINAND HUDEČEK A JAN DOSTAL. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. 2., upr. vyd., (V nakl. Opherus 1.). Semily: Opherus, 2003. ISBN 8090264786.

HUBIČKOVÁ, Libuše, Jan ŠPIDLEN a Přemysl ŠPIDLEN. *Špidlenové: čeští mistři houslaři : co nevíte o houslích--*. Praha: Rodina Špidlenů, 2003. ISBN 80-239-1978-4.